

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

Promocijas darba
kopsavilkums

Summary of
Doctoral Thesis

Renāte Berga

RĪGAS AKADEMIKĀS
ĢIMNĀZIJAS (1631–1710)
DISERTĀCIJAS: LATĪŅU TEKSTS
UN PARATEKSTS

RIGA ACADEMIC GYMNASIUM
DISSERTATIONS (1631–1710):
LATIN TEXT AND PARATEXT

Rīga 2025

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE

Renāte Berga

**RĪGAS AKADĒMISKĀS ĢIMNĀZIJAS
(1631–1710) DISERTĀCIJAS: LATIŅU
TEKSTS UN PARATEKSTS**

PROMOCIJAS DARBA KOPSAVILKUMS

zinātniskā doktora grāda (Ph. D.) iegūšanai
valodniecības un literatūrzinātnes nozarē
Apakšnozare: cittautu literatūras vēsture

Rīga 2025

Promocijas darbs izstrādāts Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē, Eiropas valodu nodaļā laika posmā no 2020. gada līdz 2025. gadam.

No 2022. gada novembra līdz 2023. gada oktobrim promocijas darbs tapis ar projekta "LU doktorantūras kapacitātes stiprināšana jaunā doktorantūras modeļa ietvarā" nr. 8.2.2.0/20/I/006 atbalstu.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

No 2024. gada septembra līdz 2025. gada oktobrim promocijas darbs tapis ar projekta "Latvijas Universitātes iekšējā un ārējā konsolidācija" Nr. 5.2.1.1.i.0/2/24/I/CFLA/007 atbalstu.

Darbs sastāv no ievada, 7 nodaļām, nobeiguma, secinājumiem, avotu un literatūras saraksta un 2 pielikumiem.

Darba forma: disertācija valodniecības un literatūrzinātnes nozarē, cittautu literatūras vēstures apakšnozarē

Darba zinātniskā vadītāja: *Dr. philol.*, docente **Brigīta Cīrule**.

Darba recenzenti:

- 1) **Maija Burima**, *Dr. philol.*, profesore, Daugavpils Universitāte;
- 2) **Māra Grudule**, *Dr. philol.*, profesore, LU LFMI;
- 3) **Ilze Rūmniece**, *Dr. philol.*, profesore, Latvijas Universitāte.

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2025. gada 2. decembrī 16.30 Visvalža ielā 4a, Rīgā Latvijas Universitātes Valodniecības un literatūrzinātnes un Mūzikas, vizuālo mākslu un arhitektūras nozaru promocijas padomes atklātā sēdē.

Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Latvijas Universitātes bibliotēkā, Raiņa bulvārī 19, Rīgā.

LU Valodniecības un literatūrzinātnes un mūzikas,
vizuālo mākslu un arhitektūras nozaru

promocijas padomes priekšsēdētāja _____ / Ausma Cimdiņa /
(paraksts)

promocijas padomes sekretāre _____ / Iveta Narodovska /
(paraksts)

© Latvijas Universitāte, 2025

© Renāte Berga, 2025

ISBN 978-9934-36-436-5

ISBN 978-9934-36-437-2 (PDF)

ANOTĀCIJA

Promocijas darba objekts ir Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņu disertācijas, kas iekļaujas Eiropas agrīno jauno laiku akadēmisko disertāciju tradīcijā. Līdz mūsdienām ir saglabājušies 130 Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju izdevumi, kas līdz šim nav bijuši izpētīti kā korpusi. Laikmetam atbilstoši šie teksti rakstīti latīņu vai precīzāk – jaunlatīņu valodā, tie ir balstīti atsaucēs un saiknē ar antīko kultūru, no kuras smelti renesanses un humānisma laika ideāli, kā arī kristietībā, kas bija formējusi sabiedrības un akadēmiskās kultūras aprises agrīnajos jaunajos laikos Eiropā.

Lai izprastu minētās tradīcijas saknes, ir sniegts ieskats disputa un disertācijas vēsturē un attīstībā. Tāpat promocijas darbā ir pievērsta uzmanība izglītības un sociokultūras videi Rīgā, kurā radās nepieciešamība pēc akadēmiskas ģimnāzijas, kā arī pastāvēja priekšnosacījumi tās dibināšanai.

Pētījums atklāj Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju iekļaušanos līdzīgu Eiropas valstīs radīto tekstu kontekstā, kā arī definē un skaidro disertāciju pazīmes. Analizējot disertāciju pamatteksta saturu, ir fiksēts, kā šajos tekstos atspoguļojas gan humānismam, gan barokam raksturīgās vērtības un idejas, kā arī zinātniskās domas elementi, ko tolaik Rīgā aprobēja iepriekš Eiropas universitātēs studējušie Akadēmiskās ģimnāzijas mācībspēki.

Franču literatūrzinātnieka Žerāra Ženeta (*Genette, Gérard*, 1930–2018) izveidotā terminoloģija ir veiksmīgi pielietota, lai klasificētu, iedalītu un analizētu Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijās fiksētos parateksta veidus, skaidrojot parateksta elementu mērķi, funkcijas un literārās kvalitātes. Aplūkots ir arī antīkajai dzejai raksturīgo pantmēru un retorisko paņēmieni lietojums.

Ir secināts, ka Rīgas Akadēmisko ģimnāziju apmeklēja ne tikai rīdzinieki vai Livonijas iedzīvotāji, bet arī jaunekļi no plašāka ģeogrāfiskā areāla – gan no mūsdienu Vācijas un Polijas, gan arī no toreizējās Prūsijas, Silēzijas, Transilvānijas. Savukārt padziļināti izpētītās Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas profesoru un audzēkņu biogrāfijas liecina par šo personu dinamisku saikni ar Eiropas intelektuālajiem centriem, novērojot to, ka ģimnāzijā sagatavotie audzēkņi, ieguvuši izglītību Eiropas universitātēs, it sevišķi, ja viņi bijuši Rīgas rātes stipendiāti, atgriezās Livonijā un kļuva par rātskungiem, juristiem, mācītājiem, ārstiem, literātiem, zinātniekiem.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
Pētījuma aktualitāte un novitāte	5
Promocijas darba mērķis	6
Promocijas darba uzdevumi	6
Promocijas darbā izmantotās metodes	7
Promocijas darba rezultātu aprobācija	7
Promocijas darba apjoms un struktūra	11
1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKS IZKLĀSTS	13
2. PROMOCIJAS DARBA AVOTI	15
3. GALVENIE SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI	16
4. AIZSTĀVĒŠANAI IZVIRZĪTĀS TĒZES	19
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	22
PATEICĪBAS	23

IEVADS

Promocijas darbā tiek pētītas disertācijas, kas tapušas Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā tās darbības periodā no 1631. līdz 1710. gadam. Agrīnajos jaunajos laikos Eiropas mācību iestādēs, Livoniju ieskaitot, neatņemama izglītības procesa sastāvdaļa bija pasniedzēju un audzēkņu kopdarbs – disputācijas, kas ir vingrinājums kāda jautājuma izpētē un argumentēšanā noteiktā zinību jomā. To rakstīto vai iespiesto formu mūsdienu teorētiskajā literatūrā pieņemts saukt par disertācijām (*Weijers* 2013, 216. lpp.; *Hörstedt* 2018, 43. lpp.; *Sellberg* 2019, 74. lpp.). Laikmetam atbilstoši šie teksti rakstīti latīņu vai precīzāk – jaunlatīņu valodā¹, tie ir balstīti atsaucēs un saiknē ar antīko kultūru, no kuras smelti renesanses un humānisma laika ideāli, kā arī kristietībā, kas bija formējusi sabiedrības un akadēmiskās kultūras aprises agrīnajos jaunajos laikos Eiropā. Šāds latīņu tekstu mantojums kā vienīgais no Latvijas teritorijas ir saglabājies arī no Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas darbības laika. Pašlaik Latvijas, Igaunijas, Vācijas, Zviedrijas, Itālijas un Francijas seniespiedumu krātuvēs ir konstatēti 130 šādi Rīgā tapuši mācību darbu izdevumi.²

Pētījuma aktualitāte un novitāte

Promocijas darba aktualitāti nosaka tas, ka pēdējās desmitgadēs agrīno jauno laiku disertācijas ir kļuvušas par pētnieku interešu objektu. Pētnieciskās jomas aktualitāti apstiprina kopš 2010. gada Igaunijas (Tartu) un Zviedrijas (Sēderternas, Upsālas un Stokholmas) universitātēs realizētais konferenču cikls, kas veltīts agrīnajos jaunajos laikos Baltijas jūras reģionā tapušajām disertācijām. Tāpat 2021. gadā tika izdots sekojošs “Brill” izdevniecības rakstu krājums: Marti, Hanspeter; Seidel, Robert; Friedenthal, Meelis (Eds.). *Early Modern Disputations and Dissertations in an Interdisciplinary and European Context*.

¹ Autoritatīvajā izdevumā *Companion to Neo-Latin studies* tā autors, ievērojamais latīnists Jozefs Eiseveins (*Ijsewijn, Jozef*, 1932–1998), sniedz Otrajā starptautiskajā jaunlatīņu valodas pētniecības kongresā, kas norisinājās 1973. gadā Amsterdamā, pieņemto jaunlatīņu valodas (latviešu valodā tiek lietots arī termins “neolatinitāte”) definīciju: jaunlatīņu valodā ir rakstīti visi sacerējumi latīniski kopš humānisma sākumiem Itālijā 14. gadsimtā līdz pat mūsdienām (*Ijsewijn* 1990, [1]. lpp.).

² Pētnieki ir atzīmējuši, ka nelielo agrīno jauno laiku izglītības iestāžu mantojums ir īpaši piemērots izpētei, jo tām ir aptverams primāro avotu kopums, salīdzinot ar ievērojamo disertāciju apjomu lielajās Eiropas universitātēs un semināros. Tādējādi teiktais ir attiecināms arī uz Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas gadījumu. Skat.: Kažuro, Ina. Senojo Vilniaus universiteto tezēs: pagrindiniai bruožai ir sklaidos ypatumai. In: *LMA Vrublevskiy bibliotekos darbai*, 2022, 11.–57. lpp.

Leiden, Boston : Brill, 2021. Liela daļa agrīno jauno laiku disertācijas, kas tapušas Tartu Universitātē, ir digitalizētas, atsevišķi tām pievienotās okacionālās dzejas paraugi ir tulkoti igauņu valodā un iekļauti antoloģijā *O Dorpat, urbs addictissima musis... Valik 17. sajandi Tartu juhuluulet*. Transl., commentary and introduction K. Viiding, J. Orion, J. Päll. Tallinn : Eesti Keele Sihtsutus, 2007. Raksturojot neolatinitātes izpētes pašreizējās problēmas, Upsālas Universitātes klasiskās filoloģijas profesors Hanss Helanders (*Helander, Hans*, 1942) norāda: “Par vienu no svarīgākajām jomām neolatinitātes filoloģijā ir jāuzskata latīņu valodas leksikas krājuma pieauguma zinātniskajos tekstos izpēte. Kopumā jāsaprot, ka zinātniskā diskursa faktuālajā literatūrā, piemēram, akadēmisko disertāciju prozas, pētniecība ir viens no visinteresantākajiem un steidzamākajiem uzdevumiem.” (*Helander* 2004, 69. lpp.). Latvijas mantojums līdz šim nav bijis pētīts kā korpus, nav analizēta tā literārā kvalitāte un kultūrvēsturiskā nozīme, tāpēc Baltijas reģiona aina šo tekstu nozīmes izvērtējuma ziņā nebija pilnīga. Šis fakts arī ir noteicis tēmas novitāti. Promocijas darbs ir gan pirmais plašākais pārskats latviešu valodā par latīņu disertāciju tradīcijas vēsturi, gan arī detalizēti analizē Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņu disertācijas kā vienotu tekstu kopumu, izceļot antikā literārā mantojuma recepciju un laikmeta tendences 17. gadsimta intelektuālās dzīves procesos Rīgā. Būtiski uzsvērt, ka promocijas darbā apbēta pieeja var tikt izmantota, lai pētītu citus agrīno jauno laiku akadēmisko disertāciju korpusus.

Promocijas darba mērķis

Promocijas darba mērķis ir izpētīt un atklāt Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā tapušās disertācijas kā 17. gadsimta intelektuālā un latīņu literārā mantojuma daļu, apskatot šo tekstu literāro vērtību, kā arī novērtējot to kultūrvēsturisko nozīmi.

Promocijas darba uzdevumi

1. Iepazīties ar tēmas izpētes vēsturi un to aprakstīt;
2. izmantojot kultūrvēsturiskas analīzes pieeju, noskaidrot, kā šāda intelektuālo vidi raksturojoša disertāciju tradīcija ar noteiktām literārām kvalitātēm un savām specifiskām iezīmēm veidojusies Rietumeiropā, lai labāk izprastu šīs tradīcijas pārnēsi 17. gadsimta akadēmiskajā/intelektuālajā Rīgā;
3. ar statistiskās metodes palīdzību noskaidrot Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju korpusa apjomu, noteikt disertāciju skaitu atbilstoši zinātņu jomām, kā arī fiksēt visus parateksta veidus;
4. izpētīt un aprakstīt disertāciju pamattekstus no formas un satura viedokļa, analizēt to stilistiku un tekstuālās īpatnības;

5. aprakstīt un izvērtēt disertāciju paratekstus no formas un satura viedokļa, izpētīt to funkcijas un pielietojumu, izceļot to māksliniecisko kvalitāti valodas un stila iezīmju analizē;
6. izmantojot deskriptīvo metodi, izpētīt disertāciju parateksta veidus un to elementus, identificēt klasiskā mantojuma klātbūtni disertāciju paratekstā un analizēt tā izteiksmi;
7. ar biogrāfiskās metodes palīdzību noskaidrot Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas profesoru un audzēkņu dzīvesgājumu, lai novērtētu viņu devumu Rīgas akadēmiskās un intelektuālās dzīves sekmēšanā;
8. veikt uzdevumu īstenošanai nepieciešamo pamattekstu un paratekstu fragmentu kvalitatīvu tulkošanu latviešu valodā.

Promocijas darba rezultāts ir pētījums par Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijām ar specifisku struktūru, ko veido pamatteksts un parateksts, kā īpašu jaunlatīņu literatūras daļu, kam piemīt kultūrvēsturiska un literāra vērtība. Šie teksti kā oriģinālas un tiešas liecības par Livonijas, īpaši 17. gadsimta Rīgas kultūrvēsturi, sniedz ieskatu latīniskās literārās tradīcijas sazarojumā, izglītības un zinātniskās domas attīstībā, izglītotās sabiedrības sociālo saišu ainā.

Promocijas darbā izmantotās metodes

Lai sasniegtu promocijas darba mērķi un izpildītu izvirzītos uzdevumus, ar statistiskās metodes palīdzību ir noskaidrots Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju korpusa apjoms, precizējot disertāciju skaitu atbilstoši zinātņu jomām, autoriem, paratekstu klātbūtnei u.tml. Analizējot šo tekstu uzbūvi Eiropas disertāciju tradīcijas kontekstā, tiek izmantota vēsturiski salīdzinošā metode; ar gadījuma analīzi ir pētīts konkrētas dabaszinātņu disertācijas pamatteksts un tās autoru pieeja attiecīgās jomas pētniecībā, šī metode arī izmantota, lai atklātu mecenātisma un personāliju lomu ģimnāzijas darbības vēsturē; atsevišķu tēmas aspektu izpētē kā palīgmetode tiek izmantota biogrāfiskā, kā arī vēsturiski aprakstošā metode ar mērķi konstatēt faktus, ko par Rīgas amatpersonām, ģimnāzijas mācībspēkiem un audzēkņiem atklāj dedikāciju teksts un okazonālo dzeju ietverošais parateksts. Balstoties latīņu un sengrieķu valodu zināšanās, darba izstrādes pamatā ir arī kontekstuālās analīzes metode, kas paredz kultūrvēsturiskā fona sasaisti ar attiecīgā laikposma valodas un teksta izteiksmes stila iezīmēm.

Promocijas darba rezultātu aprobācija

Promocijas darbā gūtās atziņas izmantotas gan starptautiska un Latvijas mēroga zinātnisku konferenču referātos, gan publikācijās, kā arī zinātniskos projektos.

Referāti zinātniskās konferencēs un semināros

- Berga, Renāte. *International Students of the Riga Academic Gymnasium (1631–1710)*. 16. Baltijas studiju konferencē Eiropā (CBSE) “Converging Paths: The Baltic Between East and West”. Kembridžas Universitāte. Kembridža, Apvienotā Karaliste, 24.–26.04.2025.
- Berga, Renāte. *Disertācija “Problemata quatuor physica” Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā (1633. gads)*. 83. Latvijas Universitātes starptautiskā zinātniskā konference. Latvijas Universitāte. Rīga, Latvija, 12.03.2025.
- Berga, Renāte. *Aspects of Similarities and Differences between Early Modern Dissertations and Contemporary PhD theses*. Starptautiska zinātniska konference *2nd Doctoral Conference New Perspectives in Humanities and Social Sciences*. Ļubļana, Slovēnija, 30.–31.01.2025.
- Berga, Renāte. *Ancient and Medieval Roots of the Early Modern Academic Dissertations*. Starptautiska zinātniska konference *Colloquium Balticum Rigense. Naturalia et artificialia: valoda, teksts, kultūra*. Rīga, Latvija, 17.–19.10.2024.
- Berga, Renāte. *Intercultural Aspect of the 17th Century Riga Academic Gymnasium’s Educational Environment*. Starptautiska zinātniska konference “ANTIQUITAS VIVA 2023: TIKŠANĀS VALODĀS, TEKSTOS, KULTŪRĀS”. Rīga, Latvija, 27.–28.04.2023.
- Berga, Renāte. *Neolatinitāte 17. gadsimta Rīgā: daži akadēmiskās okazionālās dzejas paraugi*. Seminārs “Sengrieķu, jaungrieķu un latīņu teksti latviešu valodā. *Semina translationis et interpretationis*”. Rīga, Latvija, 18.05.2023.
- Berga, Renāte. *Academic Environment in 17th century Riga*. Starptautiska zinātniska konference *Academic Vilnius: culture of theses in the 16th–18th c.* Viļņa, Lietuva, 22. 03. 2023.
- Berga, Renāte. *Riga Academic Gymnasium (1631–1710) Dissertations and European Tradition*. International Research Conference *Francysk Skaryna And the Renaissance Book Culture*. The Faculty of Communication at Vilnius University, The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences. Viļņa, Lietuva, 22.–23.09.2022.
- Berga, Renāte. *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas (1631–1710) disertācijas agrīno jauno laiku Eiropas tradīcijas kontekstā*. Latvijas Universitātes 80. starptautiskā zinātniskā konference. Latvijas Universitāte. Rīga, Latvija, 3.03.2022.
- Berga, Renāte. *17. gs. Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņu disertācijas kā izglītības vēstures izpētes avots*. Daugavpils Universitātes zinātniskā konference “XXXI Zinātniskie lasījumi”. Daugavpils Universitāte. Daugavpils, Latvija, 29.01.2021.
- Berga, Renāte. *Agrīno jauno laiku disertāciju tradīcija Rīgā: ieskats 17. gs. latīņu tekstos*. Starptautiskā jauno pētnieku konference. Latvijas Universitāte. Rīga, Latvija, 16.10.2020.

- Berga, Renāte. *17. gadsimta Rīgas studentu apsveikumu dzeja kā jaunlatīņu literatūras paraugs*. Latvijas Universitātes 78. konference. Latvijas Universitāte. Rīga, Latvija, 27.02.2020.
- Berga, Renāte. *Students' Dissertations at Riga Academic Gymnasium in the 17th Century: Unity of Form*. 6. Starptautiskā klasiskās filoloģijas biennāles konference "Antiquitas viva 2019: ΚΙΝΗΣΙΣ". Latvijas Universitāte. Rīga, Latvija, 3.–4.10.2019.
- Berga, Renāte. *Deconstructing the Early Modern Dissertations of 17th Century Riga Academic Gymnasium: Text and Paratext*. Starptautisks zinātnisks seminārs "Seventh Annual Neo-Latin Symposium". Korkas Universitātes Jaunlatīņu literatūras studiju centrs. Korka, Īrija, 10.–14.04.2019.
- Berga, Renāte. *Hermanis Samsons un Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas*. Starptautiska zinātniska konference "Grāmata un sabiedrība Latvijā līdz 1945. gadam". Latvijas Nacionālā bibliotēka. Rīga, Latvija, 24.–25.11.2016.
- Berga, Renāte. *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņa sacerējums par sieviešu izglītošanas nepieciešamību. 1705. gads*. Starptautiska zinātniska konference "Dzimums, literārā konvencija un jaunrade". Latvijas Universitāte. Rīga, Latvija, 29.09.–01.10.2011.
- Berga, Renāte. *Theses of Riga Gymnasium's Graduates (17th century)*. A Nordic Conference on International Print Culture "Published Words, Public Pages". Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP). Kopenhāgena, Dānija, 10.–12.09.2008.

Konferenču tēzes

- Berga, Renāte. *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas (1631–1710) disertācijas agrīno jauno laiku Eiropas tradīcijas kontekstā*. No: Valodniecība. Literatūrzinātne. Folkloristika : Latvijas Universitātes 80. starptautiskā zinātniskā konference : referātu tēzes. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2022. 72.–74. lpp.
- Berga, Renāte. *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņa sacerējums par sieviešu izglītošanas nepieciešamību. 1705. gads. = Essay by a Student of Riga Academic Gymnasium on the Need to Educate Women. 1705*. No: "Dzimums, literārā konvencija un jaunrade". Starptautiska zinātniska konference. Rīga, Latvijas Universitāte, 29.09.–01.10.2011. 11.–12. lpp.

Zinātniskās publikācijas

- Berga, Renāte. *Amore et studio elucidandae veritatis*: agrīno jauno laiku disertāciju tradīcijas saknes Eiropā. No: *Latvijas Nacionālās bibliotēkas Zinātniskie raksti*. 17. sējums. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka (**iesniegts publicēšanai**).

- Berga, Renāte. Intercultural Aspect of the 17th Century Riga Academic Gymnasium's Educational Environment. In: *Antiquitas viva. Studia classica* 7 [vol.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds (**iesniegts publicēšanai**).
- Berga, Renāte. Students' Dissertations at Riga Academic Gymnasium in the 17th Century: Unity of Form. In: *Antiquitas viva. Studia classica* 6 [vol.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds (**iesniegts publicēšanai**).
- Berga, Renāte. *Ad maiorem Dei gloriam*: Riga Jesuit College (1583–1621) and its Neo-Latin Documentary Heritage. In: *Proceedings of the conference Riga Literata: Humanism and Neo-Latin on the North-East Frontier of Respublica Literaria*. Rīga : Studia Humanitatis, (**iesniegts publicēšanai**).
- Berga, Renāte. *Hermanis Samsons un Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas*. *Antiquitas viva. Studia classica* 5. [sēj.]. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2019. 162.–170. lpp. DOI: <http://doi.org/10.22364/av5.14>.
- Berga, Renāte. *Rīgas akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas (17.–18. gadsimta sākums)*. Latvijas Nacionālās bibliotēkas Zinātniskie raksti 2. (XXII) sējums. Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2013. Tiešsaistes rakstu krājums. 4.–13. lpp.
- Berga, Renāte. *Mecenātei Katarīnai Hintelmanei veltītie sacerējumi Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā (17. gs. beigas – 18. gs. sākums)*. Rīgas Domskola un izglītības pirmsākumi Baltijā : starptautiskas konferences zinātnisko rakstu krājums : Rīgā, 2011. gada 2.–3. decembrī. Sast. Aida Krūze, Iveta Ķestere, Alīda Zigmunde. Rīga : RaKa, 2011. 131.–140. lpp.

Dalība lekciju kursa “Humānistu teksti Baltijā” docēšanā klasiskās filoloģijas maģistra studiju programmas 1. un 2. kursa studentiem LU HZF, veidojot lekciju materiālu par jaunlatīņu literatūru, tā skaitā arī Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijām, iekļaujot promocijas darba tapšanas gaitā aprobētos atzinumus.

Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas kopā ar citiem jaunlatīņu seniešpiedumiem izstādītas Latvijas Nacionālās bibliotēkas (LNB) krājuma izlasē un iekļautas izstādes katalogā:

Riga Literata. Rīgas humānisti un neolatinitāte : Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājuma izlase : izstādes katalogs / atlase un saturs: Renāte Berga, Toms Herings, Ojārs Lāms ; tulkojumi: Ojārs Lāms ; mākslinieks Pēteris Tenisons. Rīga : Collegium Humanitatis, 2022.

Izstrādāti šķirkļi Nacionālajā enciklopēdijā

Renāte Berga. *Rīgas Akadēmiskā ģimnāzija*.

<https://enciklopedija.lv/skirklis/183331-R%C4%ABgas-Akad%C4%93misk%C4%81-%C4%A3imn%C4%81zija>

[Skatīts 23.08.2023.]

Renāte Berga, Uģis Sildegis. *Hermans Samsons*.

<https://enciklopedija.lv/skirklis/197627-Hermans-Samsons>

[Skatīts 5.03.2024.]

Renāte Berga. *Johans Brēvers*.

<https://enciklopedija.lv/skirklis/197608-Johans-Br%C4%93vers>

[Skatīts 5.03.2024.]

Promocijas darba apjoms un struktūra

Darba saturu veido septiņas nodaļas. Pirmajā nodaļā tiek apskatīta zinātniskā literatūra, kas saistīta ar tēmas izpēti, atspoguļojot to gan Latvijas, gan ārvalstu pētnieku darbos. Šī nodaļa sniedz arī pārskatu par tēmas izpētes vēsturi un izceļ promocijas darbā izmantotos nozīmīgākos zinātniskos pētījumus.

Otrajā nodaļā tiek sniegts ieskats agrīno jauno laiku disertāciju tradīcijas vēsturē Eiropā, akcentējot šī fenomena aizsākumus un attīstību Eiropā agrīnajos jaunajos laikos.

Trešā nodaļa ietver kultūrvēsturisku pārskatu par izglītības vidi agrīnajos jaunajos laikos Rīgā, kā arī plašāk par sociokultūras telpu, kurā radās nepieciešamība pēc jauna tipa mācību iestādes, kāda bija Rīgas Akadēmiskā ģimnāzija. Tāpat tiek apskatīti ģimnāzijas dibināšanas apstākļi, pati skola kā Rīgas akadēmiskās dzīves centrs un virzītāja, arī tās struktūra. Izmantojot gadījuma analīzes metodi, ir pētīts mecenātes Katarīnas Hintelmanes (*Hintelmann* (dzimusi *Lemchen*), *Catharina*, 1588–1666) atbalsts ģimnāzijas darbības atjaunošanai un viņas kā labvēles figūra Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņu sacerētajos tekstos.

Ceturtajā nodaļā ir detalizēti fiksēti promocijas darba avoti, definējot pētāmo tekstu korpusu, eksemplāru atrašanās vietu, to individuālās pazīmes un saglabātības stāvokli. Šie seniespiedumi ir raksturoti Latvijas grāmatniecības vēstures aspektā, apskatot to tapšanas apstākļus un tipogrāfiskās īpatnības.

Piektajā nodaļā tiek padziļināti pētīti un analizēti promocijas darba avotu pamattekstī, apskatot gan zinātņu virzienus, ko šie teksti pārstāv, gan to stilistiku. Kā jau minēts, disertācijas bija uzskatāmas par audzēkņu vingrinājumiem latīņu valodā, taču daļa no tām ietver arī zinātniskos jauninājumus un jaunas sociālas idejas. Disertāciju teksti ir analīzes vērts avots jaunas izglītības, kultūras un zinātnes vēstures informācijas ieguvei.

Sestā nodaļa sniedz īsu ieskatu parateksta teorētiskajā diskursā. Turpinājumā tiek detalizēti fiksēta Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju struktūra, definējot parateksta elementus (titullapa, dedikācijas, okazonālā dzeja) un veicot to kvantitatīvo un kvalitatīvo analīzi pētāmo tekstu korpusa ietvaros.

Septītās nodaļas divās apakšnodaļās ir analizēta ģimnāzijas profesoru un audzēkņu loma un devums gan izglītības vides attīstībā Rīgā, gan plašākos kultūrvēstures procesos Livonijā. Aktualizēta un atsevišķos gadījumos precizēta vairāku personu biogrāfiskā informācija.

Promocijas darbam pievienoti divi pielikumi. Pirmais – detalizēts promocijas darba avotu bibliogrāfisks rādītājs, kas ietver arī saites uz eksemplāru

digitālajām kopijām, ja tādas ir. Pielikums palīdz precīzi identificēt katru konkrēto disertāciju, uz kuru sniegta norāde promocijas darbā. Otrajā pielikumā pievienots vizuālais materiāls, kura mērķis ir sniegt ieskatu agrīno jauno laiku disertāciju tekstu tipogrāfiskajā izpildījumā, to informatīvi bagātajās titullapās, atsevišķos gadījumos sastopamajos ornamentos un viņjetēs, atspoguļot atsevišķus okacionālās dzejas paraugus un seniespiedumu tipogrāfiskajam noformējumam specifiskus elementus.

1. PĒTĪJUMA TEORĒTISKS IZKLĀSTS

Disertāciju tradīcijas saknes rodamas antīkajā kultūrā, viduslaikos tā attīstījies, līdz kļuvusi par neatņemamu turpmāko gadsimtu akadēmiskās dzīves sastāvdaļu. Skolēni un studenti aktīvi apguva disputāciju mākslu visa izglītības procesa gaitā, gan paši piedaloties, gan klausoties disputus auditorijās. Kopš Eiropā 13. gadsimtā sāka veidoties universitāšu sistēma, studenti ir mācījušies argumentēti strīdēties un diskutēt par dažādiem ar zinātņu jomām saistītiem jautājumiem ar mērķi pietuvoties jautājumā ietvertajai būtībai, patiesībai vai arī praktizēt valodas un argumentācijas metožu izmantošanu. Sākot ar 19. gadsimtu šī metode vairs netika uzskatīta par atbilstošu un tas iezīmē pārmaiņas izglītības programmā. Tā sāka mainīties saskaņā ar sabiedrības vairāk utilitārajām vajadzībām, latīņu valodai un disputācijas metodei zaudējot aktualitāti (*Hörstedt* 2018, 290. lpp.). Tāpat šī gadsimta gaitā prasības pēc nevainojamas runātās latīņu valodas izzuda, līdz ar to arī šādas disertācijas tika uzskatītas par nevajadzīgām. Tomēr latīņu valoda kā priekšmets tika mācīta arī turpmāk.

Agrīno jauno laiku disertāciju tekstiem piemīt literāra vērtība, pateicoties savdabīgai izteiksmei un dzejas tekstu klātbūtnei. Ir konstatēts, ka šiem iespaidarbjiem ir stabila struktūra, ko veido parateksts – pamatteksts – parateksts.³ Pirmais parateksta elements ir informatīvi bagāta titullapa, nākamais – tās otrā pusē lielā daļā gadījumu iespiesta audzēkņa uzruna jeb dedikācija⁴ personām, kurām disertācija veltīta. Pamattekstam seko secinājumu daļa, kas var būt izkārtota jautājumu un atbilžu, tēžu vai secinājumu formā. Būtiska parateksta grupa ir okazionālā dzeja, kas iespiesta disertācijas beigās. Tie ir apsveikuma dzejoļi, ko saistībā ar disputācijas sacerēšanu audzēknim veltījuši viņa mācību biedri vai retos gadījumos – pasniedzēji. Turklāt arī pašu dzeju var ietvert atsevišķs parateksts, kur dzejoļu autori vērsās pie adresāta. Analizējot minēto iespaidarbu paratekstu, var iegūt jaunu informāciju un faktus par 17. gadsimta Rīgas mācībaspēkiem un izglītības vidi, atklāt radniecības, draudzības un patrona–klienta

³ Saskaņā ar pētnieku novērojumiem, šī struktūra ir raksturīga agrīno jauno laiku disertācijām, piemēram, arī Gustava akadēmijas disertāciju korpusa tekstiem (*Kriisa* 2018, 151. lpp.).

⁴ Atrodams šāds termina “dedikācija” skaidrojums: 1. Raksta vai grāmatas dāvinājums, veltījums. 2. Senajā Romā – svētnīcas iesvētīšana (*Ilustrētā svešvārdu vārdnīca* 2019, 148. lpp.). Agrīno jauno laiku akadēmiskajās disertācijās tas ir plaši izplatīts parateksta tips. Šis termins ir radies no latīņu valodas darbības vārda *dedicare* ar nozīmi “veltīt”. Ar tā palīdzību respondents izsaka pateicību mācībaspēkiem, pilsētas rātes locekļiem, mācītājiem, saviem mecenātiem un labvēļiem – vecākiem, tirgotājiem, amatniekiem, kā arī studiju biedriem un draugiem par atbalstu mācību procesā, šādi atklājot arī klienta un patrona attiecības, kā arī akadēmiskajā un attiecīgās pilsētas vai pat reģiona kultūrā pastāvošo sociālo tīklojumu.

saītes, kā arī, piemēram, risināt sarežģīto disertāciju autorības jautājumu, jo tikai retos gadījumos audzēknis – respondents (no latīņu *respondens*)⁵ bija teksta autors, visbiežāk, teksta galvenais radītājs bija disertācijas vadītājs – prezidents (no latīņu *praeses*)⁶.

Zinātniskajā literatūrā tiek izvirzīts uzskats, ka disertācijas un to parateksti ir jāvērtē ne tikai kā konkrētu mācību iestāžu vēstures, zinātnes vai (kultūr)vēstures avoti, bet jo īpaši ir jāapskata to formas unikalitāte kā literārs fenomens (*Gindhart et al.* 2010, [1.] lpp.).

Promocijas darba avoti līdz šim nav pētīti nedz kā korpuss, nedz kā jaunlatīņu literatūras mantojums, taču tie sniedz liecības gan par izglītības līmeni un procesiem, gan par zinātniskās pētniecības aizsākumiem dažādās zinību jomās, gan par savdabīgu akadēmisko komunikāciju intelektuālās aprindās konkrētajā laikposmā. Šis disertācijas ir specifisks materiāls, kas parāda, kā Eiropas reliģiskās, intelektuālās un zinātniskās vides idejas ienāca un tika pielietotas tā laika Rīgā. Tāpat minētā antikajā literārajā tradīcijā balstītā okazionālā dzeja demonstrē audzēkņu prasmes un sagatavotības līmeni klasisko pantmēru un retorikas paņēmieni lietošanā.

⁵ Termins radies no latīņu valodas darbības vārda *respondere* – atbildēt. Latviešu valodas skaidrojošajās vārdnīcās termins “respondents” tiek skaidrots sekojoši: “Persona, kas atbild uz anketas jautājumiem, sniedz aptaujā interviju vai ziņas zinātniskam pētījumam. Atkarībā no pētījuma vai intervijas rakstura respondents var būt pacients, klients, informants, sarunas dalībnieks (partneris) u. tml.” Avots: “Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca” (letonika.lv) [Skatīts 23.04.2021.]. Cilvēks, kas pēc uzdota jautājuma (intervijā, aptaujā) sniedz kādu informāciju. Avots: <https://tezaurs.lv/respondents> [Skatīts 23.04.2021.]. Agrīno jauno laiku disertācijās – audzēknis, kurš mācību procesa ietvaros piedalās disputācijā un ir iespīstās disertācijas teksta autors vai, sadarbojoties ar prezidentu, ir tā līdzautors.

⁶ Termins radies no latīņu valodas lietvārda *praeses* – priekšā sēdošs; aizstāvis; vadītājs; valsts valdības vadītājs; organizācijas vadītājs. Agrīno jauno laiku disertācijās – mācībspēks, kurš vada disputāciju. Viņa uzdevums ir moderēt disputācijas orālo prezentāciju, rūpēties par to, lai diskusija nepārvērstos par strīdu, precizēt atbildes un vērtēt, cik patiesa vai nepatiesa ir kādu argumentu kritika. Nereti viņš ir arī iespīstās disertācijas teksta autors.

2. PROMOCIJAS DARBA AVOTI

Promocijas darba empīrisko bāzi veido Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas latīņu disertācijas – seniespiedumi, kas tapuši mācību iestādes darbības laikā no 1631. līdz 1710. gadam. Pētījuma izstrādes laikā ir identificēti 130 disertāciju izdevumi, kas saglabājušies līdz mūsdienām. Lielākā to daļa tiek glabāta Latvijas seniespiedumu krātuvēs, bet iepriekš nezināmi izdevumi un eksemplāri konstatēti arī Igaunijas, Vācijas, Zviedrijas, Itālijas un Francijas bibliotēkās. Kopējais pētāmā materiāla lapu skaits ir 1234. Šajā skaitā ietilpst arī okazionālā dzeja, kas publicēta 50 izdevumos. Vienam iespieddarbam parasti ir pievienoti ne vairāk par 4 dzejoļiem, visbiežāk – 1–2. Kopējais aplūkotās dzejas apjoms ir 880 elēģiskā distiha rindas, 479 – heksametra rindas, 72 – rindas Sapfo strofā, 45 – Katulla vienpadsmitzilbiniekā, 9 – horijambā un 132 rindas bez pantmēra; divi paraugi ir sacerēti vācu valodā, viens no tiem – sonets.

Ir skaidrs, ka daļa no Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā tapušajām disertācijām gadsimtu laikā ir gājusi bojā. Nav iespējams aplēst zudušo tekstu apjomu, taču liecības par vairākiem no tiem ir saglabājušās uzziņu literatūrā, piemēram, biobibliogrāfiskajā rādītājā *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexikon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland / von J. F. von Recke und C. E. Napiersky; Nachträge und Fortsetzungen unter Mitwirkung von C.E. Napiersky; bearbeitet von Theodor Beise*. Mitau : J. F. Steffenhagen und Sohn, 1827–1832.

3. GALVENIE SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI

Promocijas darba mērķis – izpētīt un atklāt Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā tapušās disertācijas kā 17. gadsimta intelektuālā un latīņu literārā mantojuma daļu, apskatot šo tekstu literāro vērtību, kā arī novērtējot to kultūrvēsturisko nozīmi, ir sasniegts, izpildot izvirzītos uzdevumus.

Par pētījuma aktualitāti liecina tas, ka jau 20. gadsimta beigās, bet īpaši 21. gadsimtā ir skaidri saskatāma padziļināta pētnieku interese par agrīno jauno laiku disertācijām – ir publicēti vairāki autoritatīvi pētījumi gan par pašu tradīciju, tās izcelsmi un transformāciju, gan konkrētiem disertāciju korpusiem, kā arī starptautiskām konferencēm sekojoši rakstu krājumi, kas apkopo jaunākos pētījumus par šo tēmu. Taču 17. gadsimta Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas, kas iekļaujas šajā tradīcijā, līdz šim kā vienots korpusss un jaunlatīņu literatūras mantojums nav bijušas pētītas.

Šis Latvijas seniespiedumu krātuvēs glabātās disertācijas ir detalizēti bibliografētas, taču, tā kā Rīgā iespēstie seniespiedumi tiek glabāti arī citās valstīs, ir veikta ārvalstu bibliotēku elektronisko kopkatalogu izpēte, kā rezultātā ir atrasti 12 iepriekš nezināmi disertāciju izdevumi. Līdz ar to kopējais promocijas darbā pētāmo avotu korpusss sastāv no 130 Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju izdevumiem.

Pēc reformācijas Rīgas Domskolā nodrošinātā humānisma izglītība veicināja Eiropas kultūras identitātes izplatīšanos Livonijā. Liela daļa Domskolas absolventu devās studēt uz Eiropas luteriskajām universitātēm, kur reflektantiem tika izvirzītas prasības pēc arvien augstākiem izglītības standartiem, ko Domskola vairs nespēja sasniegt. Dažādi vēsturiskie apstākļi un nosacījumi bija kavējuši augstākas mācību iestādes izveidošanu Rīgā, līdz 1631. gadā ar Zviedrijas valdības atbalstu Vidzemes superintendents H. Samsons panāca Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas atvēršanu. Sākotnēji ģimnāzijā apguva tikai teoloģiju un filozofiju, taču 1640. gadā tika izveidota arī juridiskā fakultāte. Izglītības procesā izmantotās disputācijas kā izglītošanas metodes un latīņu valodas nozīme tiek pamatota un uzsvēta arī Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas likumos, kas saglabājušies rokrakstā no skolas dibināšanas gada (3. punkts) un vēlāk ar grozījumiem iespiesti 1680. gadā (9. punkts), kā arī norādījumos ģimnāzijas profesoriem 1697. gadā (13. punkts).

Pētāmo izdevumu pamattekstu analīze liecina, ka gandrīz visu profesoru vadīto disertāciju pamattekstos ir novērota saikne ar antīko kultūru, mitoloģiju un literatūru, kas ir kalpojusi par bagātīgu iedvesmas un piemēru avotu. Visizteiktāk tas ir realizēts J. Brēvera vadītajos tekstos, kur tiek citēts Homērs, Arhimēds, Vergīlijs, Ovidijs u. c. Kā filozofijas un vēlāk vēstures profesors viņš

demonstrē padziļinātu saikni ar antikās kultūras mantojumu un lietpratīgi to pielieto.

Lai arī saglabājušās tikai dažas dabaszinībām veltītas disertācijas, tās sniedz nozīmīgu ieskatu laikmeta zinātniskajā domā un tajā, kā tā tika realizēta Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā. Tiek uzskatīts, ka J. P. Mellera vadībā tapušais teksts *De quantitate dierum* ir pirmais Baltijas jūras reģionā, kas atklāti pamato heliocentrisko pasaules modeli. Ir iespējams izvirzīt secinājumu, ka šis teksts ir pelnījis ievēribu jau laikā, kad tika iespiests, jo atšķirībā no lielākās disertāciju izdevumu daļas līdz mūsdienām tas ir saglabājies septiņos eksemplāros dažādu valstu bibliotēku krātuvēs. Disertācijas *Problemata quatuor physica* analīze liecina, ka tās pamatteksts veidots pēc konkrētas shēmas, ko tā laika izpratnē var dēvēt par zinātnisku pieeju, – katram no četriem problēmjautājumiem seko autoritatīvu personu viedoklis, tad – empīriski vērojumi un kritisks laikabiedru priekšstatu pārskats, visbeidzot – racionāli secinājumi par konkrēto jautājumu. Tādējādi šeit novērojama vēlme attālināties no sholastiskās domāšanas un virzīties uz racionālismu. Līdzīgi tas izpaužas arī J. Brēvera pieejā, noliedzot zīmju, pareģojumu, mānticības, sapņu nozīmi, kas tiek apspriesta viņa vadītajās vēstures disertācijās.

Promocijas darbā klasificētais un analizētais disertāciju parateksts norāda uz to, ka šo iespieddarbu struktūra ir stabila un līdz ar to šie teksti iekļaujas kopējā Eiropas agrīno jauno laiku disertāciju tradīcijā. Lai arī šis secinājums uzlūkojams kā iepriekš paredzams, to ir bijis nepieciešams pierādīt, kvantitatīvi un kvalitatīvi raksturojot parateksta elementus.

Aplūkoto iespieddarbu struktūras analīze tiek veidota secīgi, vispirms pievēršot uzmanību titullapai, tādējādi pirmais parateksta elements ir epigrāfs, kas ir klātesošs 71% gadījumos. Tā mērķis ir piesaukt Dievu un izteikt cerību uz labu veiksmi. Šis invokācijas, kuru saknes meklējamas antikajā pasaulē, satur leksēmas, kas ar sakrālu sfēru ir bijušas saistītas klasiskajā latīņu valodā, bet jaunlatīņu literatūrā tās ir modificētas atbilstoši kristietības telpas diskursam.

Tāpat leksiski analizēti, tulkoti un statistiski apkopoti ir titullapas sekojošie parateksta elementi – norāde uz disertācijas jomu, uz prezidenta un respondenta lomu, respondenta izcelsmes vietu, disputācijas norises vietu, datumu un laiku, disertācijas izdošanas ziņām.

Stabils (klātesošs 90% iespieddarbu) parateksta elements ir dedikācija, kas visos gadījumos, tāpat kā citvalstu disertācijās, iespiesta titullapas otrā pusē. Šis ir ļoti būtisks parateksta veids, kas atklāj respondenta attiecības ar viņa atbalstītājiem un labvēļiem, tādējādi apliecinot disputācijas akta sociālo nozīmi. Dedikāciju izpēte ir parādījusi gan rīdzinieku, gan Rīgā ieceļojušo audzēkņu saikni ar dzimto pilsētu, tās amatpersonām vai vīriešu kārtas radiniekiem, kas jaunekli atbalsta mācību procesā, tādējādi šajā parateksta veidā ir fiksētas Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņu sociālās saites ar radiniekiem un/vai atbalstītājiem Zviedrijā, Kurzemē un Zemgalē, kā arī mūsdienu Vācijas un Polijas pilsētās.

Okazionālā dzeja ir parateksta veids, kura vieta saskaņā ar struktūru, ir disertāciju beigās. Pētāmajiem tekstiem tā ir pievienota tikai ģimnāzijas darbības pirmajā posmā (1631–1657). Aprēķināts, ka šo dzeju, ko respondentam par godu tradicionāli sacerēja viņa mācību biedri, retākos gadījumos – mācībspēki, veido 118 paraugi (1617 rindas).

Secināts, ka būtiska loma ir arī dzeju ietverošajam paratekstam, kas izsaka dzejas autora labvēlīgo attieksmi pret respondentu, to panākot ar superlatīvu vai šo nozīmi īpaši ietverošu adjektīvu pielietošanu. Šajā parateksta veidā ļoti izplatīti bija vārdu saīsinājumi, kas pētījuma gaitā ir atšifrēti un skaidroti. Tāpat tas ir ļāvis fiksēt dzejas autora un respondenta savstarpējās saiknes, kas visbiežāk bija draudzība vai radniecība.

Iepazīstoties ar Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas izpētes vēsturi, ir noskaidrots, ka trūkst gan vēstures avotu, gan sistemātisku un aktuālu pētījumu par izglītību Rīgā 17. gadsimtā. Īstenojot šo pētījumu, ir identificēti vairāki ar Rīgas 17. gadsimta izglītības vidi saistīti dokumenti, kas līdz šim nav detalizēti izpētīti, tulkoti un kontekstualizēti. To vidū ir 1631. gadā sastādītie Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas likumi un to papildinājumi, 1659. gadā publicētais profesora J. Brēvera ielūgums, Domskolā mācību plāns no 1680. gada, kā arī K. Hintelmanes mecenātes lomas nozīmību apliecināšie avoti, kas nekad iepriekš nav bijuši apkopoti un analizēti. Tas liek domāt arī par tālākām pētījuma iespējām, piemēram, ir saglabājušās vairāku Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas profesoru disertācijas no viņu studijām Eiropas universitātēs, līdz ar to būtu nepieciešams veikt to kontentanalīzi un salīdzināt ar šo profesoru Rīgā vadītajām disertācijām.

Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju un dzejas teksti apliecina audzēkņu un profesoru padziļinātas latīņu un sengrieķu valodas prasmes, antikās kultūras mantojuma apzinātu interpretāciju, veidojot nozīmīgu un oriģinālu korpusu starpdisciplināriem pētījumiem klasiskās filoloģijas, kā arī Latvijas kultūras un literatūras vēstures jomā. Promocijas darba avotu korpusa apkopošana, sistematizēšana un analīze ir ļāvusi veidot priekšstatu par procesiem 17. gadsimta Rīgas izglītības vidē, kas neaprobežojās tikai ar Domskolu. Tādējādi izpētītie jaunlatīņu literatūras avoti un vēsturiskie dokumenti sniedz jaunas ziņas Rīgas izglītības vēsturē, reizē palīdzot veidot pilnīgāku izpratni par sociālajām attiecībām un norisēm akadēmiskajā vidē, par saikni ar Eiropas izglītības iestāžu disertāciju tradīciju, kā arī, tverot plašāk, – par šī perioda kultūrvēsturi Livonijā.

4. AIZSTĀVĒŠANAI IZVIRZĪTĀS TĒZES

1. Rīgas Akadēmiskā ģimnāzija spēja nodrošināt atbilstošu mācību programmu un izglītojošo darbību, lai tās absolventi varētu turpināt mācības Eiropas universitātēs. Lai to īstenotu, ģimnāzijā tika rīkoti arī disputi, kam par bāzi kalpoja iepriekš iespiesti disertāciju teksti. To kopums – 130 izdevumi ir vienīgais šāds saglabājies literārais mantojums no mūsdienu Latvijas teritorijas, kas iekļaujas agrīno jauno laiku disertāciju tradīcijā, turklāt tas līdz šim nav bijis izpētīts un apzināts kā korpuss.
2. Pielietojot franču literatūrzinātnieka Ž. Ženeta teorētiski pamatoto iespieddarba uzbūves dalījumu tekstā un paratekstā, šajā promocijas darbā ir detalizēti izpētīts Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju pamattekstus un to ietverošais parateksts. Izpētes procesā ir konstatēts, ka analizējamo iespieddarbu struktūra sakrīt ar agrīnajos jaunajos laikos Eiropā tapušo protestantisko ģimnāziju un universitāšu disertāciju struktūru. Tāpat ir redzams, ka šī struktūra visā mācību iestādes darbības laikā ir saglabājusies nemainīga. Atsevišķos gadījumos var iztrūkt kāds no parateksta elementiem, taču to izkārtojuma secība ir saglabāta stabila. Šis izkārtojums atbilst tam, kāds novērojams lielākajā daļā citviet Eiropā iespiesto agrīno jauno laiku disertāciju titullapās un norāda uz šo tekstu ārējās formas tradīciju.
3. Lai arī agrīno jauno laiku tekstos lietotā latīņu valoda precīzāk ir definējama kā jaunlatīņu valoda, disertāciju autori ir bijuši vērsti uz klasiskās latīņu valodas gramatisko normu ievērošanu, ko, iespējams, noteikusi tolaik nesenā humānisma tradīcija un tās princips *ad fontes* / “pie avotiem”. Tomēr jaunlatīņu literatūrai raksturīgās īpatnības ir saskatāmas un tās izpaužas galvenokārt leksikas jomā.
4. Disertāciju tekstu veidošanā ir izmantots ļoti plašs rakstīto avotu klāsts, profesori un zināmā mērā arī audzēkņi operē ar literāriem un (proto)zinātniskiem tekstiem, kas tapuši jau antīkajā pasaulē, tāpat izmantoto autoru klāstā ir plašu Eiropas teritoriju pārstāvoši agrīnie kristieši, viduslaiku, renesanses, humānisma un laikmetīgi agrīno jauno laiku autori, ar kuriem ģimnāzijas mācībspēki pat ir bijuši personīgi pazīstami. Tas apliecina Rīgas intelektuālās vides pārstāvju radošu pieeju, pārceļot klasisko autoru izteikumus kristietības kontekstā, kā arī viņu spējas un iespējas iekļauties jaunākās Eiropas zinātniskās dzīves aprītē. Lai arī nereti ir fiksēti antīko autoru citējumi vai viņu izteikumu pārstrādājumi bez norādes uz oriģinālu, tomēr ar statistikas metodes palīdzību ir konstatēts, ka visbiežāk izmantotais autors bijis Aristotelis, viņš un viņa darbi ir pieminēti 82 disertācijās.

5. Pamattekstos konstatējama vairāku valodu klātbūtne, starp kurām dominē vācu. Lielākoties tās ir atsevišķas leksēmas, bet dažos gadījumos arī plašāki teksta fragmenti. Tāpat ir identificēti teksta elementi sengrieķu un senebreju valodā. Latviešu vai citas valodas leksēmas disertāciju pamattekstos nav fiksētas.
6. Secināts, ka pamattekstu autori ir orientējušies uz vispārēju intelektuālu auditoriju, nevis lokālu sociokultūras kontekstu, izvairoties no vietējo un laikmetīgo reāliju pieminēšanas vai izmantošanas. Tādējādi viņi demonstrē kosmopolitiski ievirzītu skatījumu, kur protestantiskā kristīgā identitāte kļūst par galveno piederības kritēriju, pretnostatot sevi nevis lokālajiem "citiem", bet vispārīgiem "nekrīstītajiem" (latīņu – *ethnici*), līdz ar to atklājot universālu, kristietībā balstītu pasaules uztveri.
7. Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertāciju nosaukumu analīze un to salīdzināšana ar citviet Eiropā iespiestu agrīno jauno laiku disertāciju nosaukumiem ļauj secināt, ka Rīgā tapušie teksti lielā mērā iekļaujas kopējā zinātnisko un intelektuālo tēmu laukā, kas bijis aktuāls Eiropas protestantiskajās ģimnāzijās un universitātēs.
8. Tā kā mūsdienu disciplīnu robežas (piemēram, fizika, ētika, matemātika) nesakrīt ar disciplīnu robežām agrīnajos jaunajos laikos, promocijas darbā ir izvēlēta pieeja disertāciju tematus apkopot atbilstoši tās vadījušo profesoru zinātnes jomai. Līdz ar to ir konstatēts, ka pētāmā korpusa tematiskās proporcijas ir sekojošas: filozofija, loģika un retorika – 78 izdevumi (60%); teoloģija – 35 izdevumi (27%); dabaszinības, ētika un fizika – 9 izdevumi (7%); vēsture – 6 izdevumi (5%); jurisprudences – 2 izdevumi (1%). Ir secināts, ka šī aina ir salīdzināma ar Zviedrijas ģimnāziju un universitāšu disertāciju tematiskajām proporcijām. Tā kā trūkst citu reģionu vai mācību iestāžu disertāciju tematu līdzvērtīgas kvantitatīvās analīzes, balstoties Zviedrijas piemērā, iespējams izvirzīt uzskatu, ka līdzīgi kā 5. nodaļā aplūkoti disertāciju nosaukumi, arī šis aspekts apliecina Rīgā tapušo tekstu iekļaušanos kopējā agrīno jauno laiku protestantisko mācību iestāžu disertāciju tradīcijā.
9. Vērtējot pamattekstus no formas viedokļa, ir secināts, ka tajos netiek plaši lietotas stilistiskās figūras, var teikt, ka to valoda ir lietišķa. Tomēr, tā kā H. Samsona vadītie teksti ir vērsti pret reliģiskajiem oponentiem, to izteiksme ir dinamiska, nereti līdzinās sprediķim, ir jūtama teksta autoru vēlme ietekmēt klausītāju, argumentiem un citātiem no Svētajiem Rakstiem mijoties ar izsaukumiem un reliģisko pretinieku noniecināšanu. Atsevišķos gadījumos izsaukumi konstatēti J. Brēvera tekstos, savukārt pārējo profesoru vadīto disertāciju pamatteksts ir stilistiski neitrāls. Runājot tieši par teoloģijas disertācijām, ir jāuzsver plašais uzrunāto reliģisko oponentu loks, šīs disertācijas blakus citiem 17. gadsimta Rīgas teoloģiskajiem sacerējumiem

ir būtiska liecība tam, kā Rīgas teologi aktīvi pieslejas Zviedrijas ortodoksālajam luterānismam.

10. 38% aplūkoto tekstu ir pievienota okazionālā dzeja, ko caurstrāvo klasiskā mantojuma ietekme gan formas, gan satura aspektā. Par to liecina izmantotie klasiskie pantmēri – elēģiskais distihs, heksametrs, Sapfo strofa, Katulla vienpadsmitzilbinieks un horijambis. Dzejas saturā konstatējamas alūzijas uz antīko pasauli, gan tieši nosaucot reālijas un motīvus, gan izmantojot tajā radušos konceptus, piemēram, *nomen* un *omen* saikni.
11. Padziļinātā disertāciju parateksta analīze ir ļāvusi secināt, ka Rīgas Akadēmisko ģimnāziju apmeklēja ne tikai rīdzinieki vai Livonijas iedzīvotāji, bet arī jaunekļi no plašāka ģeogrāfiskā areāla – gan no mūsdienu Vācijas un Polijas, gan arī no toreizējās Prūsijas, Silēzijas, Transilvānijas. Identificējot personas un apkopojot ziņas biogrāfiskajos leksikonos, ir analizētas Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas absolventu turpmākās studiju gaitas augstākajās izglītības iestādēs, atklājot izteiktu interesi par studijām plašā Eiropas teritorijā – no Upsālas Zviedrijā līdz pat Francijas dienvidiem.
12. Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas profesoru un audzēkņu biogrāfijas liecina par šo personu dinamisku saikni ar Eiropas intelektuālajiem centriem. Var secināt, ka ģimnāzijas kā izglītības iestādes līmenis atbilda tā laika vajadzībām, jo ir novērots, ka ģimnāzijā sagatavotie audzēkņi, ieguvuši izglītību Eiropas universitātēs, it sevišķi, ja viņi bijuši Rīgas rātes stipendiāti, atgriezās Livonijā un kļuva par rātskungiem, juristiem, ārstiem, mācītājiem, literātiem, zinātniekiem.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Avoti

Leges gymnasii Rigensis 1631. LVVA, 673. f., 1. apr., 188. l.
Leges Gymnasii Rigensis. [Rīga] : [Heinrich Bessemesser], [1680].

Zinātniskā literatūra

- Gindhart, Marion; Kundert, Ursula (Eds.). *Disputatio, 1200–1800 : Form, Funktion und Wirkung eines Leitmediums universitärer Wissenskultur*. Berlin : De Gruyter, 2010.
- Helander, Hans. *Neo-Latin Literature in Sweden in the Period 1620–1720: Stylistics, Vocabulary and Characteristic Ideas*. Uppsala : Uppsala Universitet, 2004.
- Hörstedt, Axel. *Latin Dissertations and Disputations in the Early Modern Swedish Gymnasium: A Study of a Latin School Tradition c. 1620 – c. 1820*. Ph.D. Dissertation, Göteborgs universitet, Göteborg, 2018.
- Ijsewijn, Josef. *Companion to Neo-Latin Studies*. Leuven University Press, 1990. Vol. 1.
- Kriisa, Kaidi. *Multilingual practices in the early modern Academia Dorpatensis (1632–1710)*. Tartu : University of Tartu Press, 2018.
- Livländische Schulblätter : zum Besten einiger abgebrannten Schulen in den Vorstädten von Riga*. Riga : [izdevējs nav zināms], 1814.
- Sellberg, Erland. Disputations and Dissertations. In: *Early modern academic culture. Stockholm : Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*, [2019]. Pp. 73–74.
- Weijers, Olga. *In Search of the Truth. A History of Disputation Techniques from Antiquity to Early Modern Times*. Turnhout : Brepols, 2013.

Uzziņu literatūra

Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Rīga : Avots, 2019.

PATEICĪBAS

Promocijas darbs ir veltīts manai mammai, tā kā viņai un arī manai vecmammai ir jāpateicas par pastāvīgo interesi un atbalstu tā tapšanā, un pats galvenais – par iespēju strādāt un rakstīt brīvdienās, kā arī piedalīties ārvalstu konferencēs, kamēr viņas palīdzēja manam dzīvesbiedram pieskatīt mūsu bērnus. Es izsaku dziļu pateicību savai promocijas darba vadītājai *Dr. philol.* Brigitai Cīrulei, kura visu šo laiku ir bijusi mana akadēmiskās dzīves mamma, par ticību manam darbam, par tik ļoti vajadzīgajiem iedrošinājumiem nepadoties, par vērtīgajiem ieteikumiem un labojumiem, par to, ka vienmēr ir pieņēmusi mani tādu, kāda esmu. Šī pētījuma tapšanu būtiskā mērā ir sekmējis Latvijas nacionālās bibliogrāfijas monumentālais pamats – “Latvijas citvalodu seniespiedumu kopkatalogs, 1588-1830”, kas izstrādāts Silvijas Šiško vadībā, līdz ar to esmu arī personīgi pateicīga Silvijai. Mans draugs un kolēģis no Upsālas Universitātes bibliotēkas Pīters Šēkvists (*Sjōkvist, Peter*) ir mani iepazīstinājis ar tēmai svarīgo A. Hersteda pētījumu un vienmēr ir bijis tik ieinteresēts mana darba progresā.

Es pateicos vērīgajiem un ieinteresētajiem disertācijas recenzentiem, īpaši – profesorei Ilzei Rūmniecei, kura ir recenzējusi manu darbu jau doktorantūras studiju laikā. Esmu pateicīga Doktorantūras skolas vecākajai ekspertei Ilzei Danusēvičai un promocijas padomes sekretārei Ivetai Narodovskai par tik vieglo, profesionālo un atbalstošo saskarsmi, tāpat – par institucionālo atbalstu Latvijas Universitātei un tās doktorantūras grantu projektu realizētājiem par profesionālo, iedrošinošo un izprutošo attieksmi, kā arī sarežģīto darbu šo projektu īstenošanā.

Personīgs un sirsnīgs paldies katram manam tuviniekam, draugam un kolēģim, kurš priedājas līdz ar mani par šī darba pabeigšanu!

UNIVERSITY OF
LATVIA

FACULTY OF HUMANITIES

Renāte Berga

**RIGA ACADEMIC GYMNASIUM
DISSERTATIONS (1631–1710):
LATIN TEXT AND PARATEXT**

SUMMARY OF DOCTORAL THESIS

Submitted for the degree of Doctor of Science (Ph.D.)
in the Humanities and Arts
in the field of Linguistics and Literary Studies,
subfield of Foreign Literature History

Riga 2025

The doctoral thesis has been conducted at the Department of European Languages of the Faculty of Humanities of the University of Latvia during the period of 2020–2025.

In the period of November 2022 to October 2023 the doctoral thesis was conducted by the support of the project “Strengthening the doctoral capacity of the University of Latvia within the framework of the new doctoral model” No. 8.2.2.0/20/I/006.

UNIVERSITY OF
LATVIA

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

In the period of September 2024 to October 2025, the doctoral thesis was conducted by the support of the project “Internal and External Consolidation of the University of Latvia” No. 5.2.1.1.i.0/2/24/I/CFLA/007.

The thesis contains introduction, 7 chapters, conclusions, references and 2 appendices.

Type of thesis: doctoral thesis in the field of Linguistics and Literary Studies, in the subfield of Foreign Literature History.

Scientific supervisor of the thesis: *Dr. philol.*, associate professor **Brigita Cīrule**.

Reviewers of the thesis:

- 1) **Maija Burima**, *Dr. philol.*, professor, the University of Daugavpils;
- 2) **Māra Grudule**, *Dr. philol.*, professor, LU LFMI;
- 3) **Ilze Rūmniece**, *Dr. philol.*, professor, the University of Latvia.

The defence of doctoral thesis is to take place December 2, 2025 at 4.30 p.m. Visvalža iela 4a, Riga at the open session of the Promotion Council of Linguistics and Literary Studies and Music, Visual Arts and Architecture Areas of Science of the University of Latvia.

The doctoral thesis and its summary are available at the Library of the University of Latvia, Raiņa bulvāris 19, Riga.

The Chairman of the Promotion Council
of Linguistics and Literary Studies and Music,
Visual Arts and Architecture Areas of Science
of the University of Latvia

_____ / Ausma Cimdiņa /
(signature)

The Secretary of the Promotion Council

_____ / Iveta Narodovska /
(signature)

© Latvijas Universitāte, 2025

© Renāte Berga, 2025

ISBN

ISBN(PDF)

ABSTRACT

The subject of the present doctoral thesis is the dissertations of students at Riga Academic Gymnasium, which are part of the tradition of early modern academic dissertations in Europe. To date, 130 editions of dissertations from the Riga Academic Gymnasium have been preserved, which have not yet been studied as a corpus. As appropriate for the given period, these texts are written in Latin, or more precisely, in Neo-Latin, and are based on references and related to ancient culture, from which the ideals of the Renaissance and Humanism were drawn, as well as Christianity, which shaped the contours of society and academic culture in the early modern Europe.

To understand the roots of these traditions, an overview of the history and development of disputations and dissertations is provided. The doctoral thesis also focuses on the educational and socio-cultural environment in Riga, where the need for an academic gymnasium arose and the preconditions for its establishment existed.

The study reveals the inclusion of dissertations from Riga Academic Gymnasium in the context of similar texts created in European countries, as well as defines and explains the characteristics of dissertations. By analysing the content of the main text of the dissertations, it has been established how these texts reflect the values and ideas characteristic of both humanism and the Baroque, as well as elements of scientific thought that were approved in Riga at that time by the teaching staff of the Academic Gymnasium, who had previously studied at European universities.

The terminology created by French literary scholar Gérard Genette (*Genette, Gérard*, 1930–2018) has been successfully applied to classify, categorize, and analyse the types of paratext found in the dissertations of Riga Academic Gymnasium, explaining the purpose, functions, and literary qualities of paratext elements. The use of verse forms and rhetorical devices characteristic of ancient poetry is also examined.

It has been concluded that Riga Academic Gymnasium was attended not only by residents of Riga or Livonia, but also by young men from a wider geographical area – from present-day Germany and Poland, as well as from what was then Prussia, Silesia and Transylvania. In turn, in-depth research into the biographies of the professors and students of the Riga Academic Gymnasium reveals their dynamic links with European intellectual centres, noting that students educated at the gymnasium obtained an education at European universities, especially if they were scholarship holders of the Riga City Council, returned to Livonia and became councillors, lawyers, pastors, doctors, writers, and scientists.

CONTENTS

INTRODUCTION	29
Relevance and novelty of the study	29
The goal of the doctoral thesis	30
The objectives of the doctoral thesis	30
Research methods used in the doctoral thesis	31
Approval of doctoral thesis results	32
Scope and structure of the doctoral thesis	36
1. THEORETICAL BACKGROUND OF THE STUDY	38
2. SOURCES OF THE DOCTORAL THESIS	40
3. KEY CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS	41
4. THESES PUT FORWARD FOR DEFENCE	45
REFERENCES	48
ACKNOWLEDGEMENTS	49

INTRODUCTION

The doctoral thesis examines dissertations written at the Riga Academic Gymnasium during the period of its operation from 1631 to 1710. In the early modern period an integral part of the educational process in European educational institutions, including Livonia, was the joint work of teachers and students – disputations, which are exercises in researching and arguing a particular issue in a specific field of knowledge. In modern theoretical literature the written or printed form of these works is commonly referred to as dissertations (*Weijers* 2013, p. 216; *Hörstedt* 2018, p. 43; *Sellberg* 2019, p. 74). Typically of the period, these texts were written in Latin, or more precisely, in Neo-Latin¹, and are based on references and connections to ancient culture, from which the ideals of the Renaissance and Humanism were drawn, as well as to Christianity, which had shaped the contours of society and academic culture in early modern Europe. The mentioned legacy from the Riga Academic Gymnasium is the only one that has been preserved from the territory of Latvia. Currently, 130 such educational publications produced in Riga have been found in the collections of early prints in Latvia, Estonia, Germany, Sweden, Italy, and France.²

Relevance and novelty of the study

The relevance of the doctoral thesis is determined by the fact that in recent decades, dissertations of the early modern period have become a subject of interest for researchers. The relevance of this field of research is confirmed by a series of conferences held since 2010 at universities in Estonia (Tartu) and Sweden (Södertörn, Uppsala and Stockholm) dedicated to dissertations written in the early modern period in the Baltic Sea region. Similarly, in 2021, the following

¹ In the authoritative publication *Companion to Neo-Latin Studies*, its author, the renowned Latinist Jozef Ijsewijn (*Ijsewijn, Jozef*, 1932–1998), provides the definition of Neo-Latin (the term “Neo-Latinity” is also used in Latvian) adopted at the Second International Congress of Neo-Latin Studies, which took place in Amsterdam in 1973: all works written in Latin since the beginning of humanism in Italy in the 14th century up to the present day are written in Neo-Latin (*Ijsewijn* 1990, p. [1]).

² Researchers have noted that the legacy of the small early modern educational institutions is particularly suitable for research, as they have a comprehensive set of primary sources, compared to the considerable volume of dissertations at large European universities and seminars. This also applies to the case of the Riga Academic Gymnasium. See: *Kažuro, Ina. Senojo Vilniaus universiteto tezės: pagrindiniai bruožai ir sklaidos ypatumai. In: LMA Vrublevskijų bibliotekos darba*, 2022, 11. p. 57.

collection of articles was published by Brill: Marti, Hanspeter; Seidel, Robert; Friedenthal, Meelis (Eds.). *Early Modern Disputations and Dissertations in an Interdisciplinary and European Context*. Leiden, Boston: Brill, 2021. A large part of the early modern period dissertations written at the University of Tartu have been digitized, and some of the occasional poetry samples attached to them have been translated into Estonian and included in the anthology *O Dorpat, urbs addictissima musis... Valik 17. sajandi Tartu juhuluulet*. Transl., commentary and introduction K. Viiding, J. Orion, J. Päll. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2007. Describing the current problems in the study of Neolatinity, Hans Helander (*Helander, Hans*, 1942), professor of classical philology at Uppsala University, points out: "The elucidation of the growth of Latin vocabulary in scientific and learned texts should be seen as one of the most important areas of Neo-Latin philology. In general, it must be said that the investigation of the learned discourse in factual literature, e.g. in the dissertational academic prose, is one of the most interesting and urgent tasks." (*Helander* 2004, p. 69). Latvia's heritage has not been studied as a corpus to date, nor has its literary quality and cultural-historical significance been analysed, which is why the picture of the Baltic region was incomplete in terms of assessing the significance of these texts. This fact has also determined the novelty of the topic. The doctoral thesis is both the first comprehensive overview in Latvian on the history of the Latin dissertation tradition and a detailed analysis of the dissertations of the students of the Riga Academic Gymnasium as a unified collection of texts, highlighting the reception of the ancient literary heritage and contemporary trends in the intellectual life of 17th-century Riga. It is important to emphasize that the approach tested in the doctoral thesis can be used to study other collections of early modern period academic dissertations.

The goal of the doctoral thesis

The goal of the doctoral thesis is to study and reveal the dissertations written at the Riga Academic Gymnasium as part of the intellectual and Latin literary heritage of the 17th century, examining the literary value of these texts and assessing their cultural and historical significance.

The objectives of the doctoral thesis

1. To learn about the research history of topic and describe it.
2. By the use of a cultural-historical analysis approach, to determine how such a tradition of dissertations, characterized by certain literary qualities and specific features, developed in Western Europe to better understand the transfer of this tradition to 17th-century academic/intellectual Riga.

3. To use statistical methods to determine the volume of the dissertation corpus of the Riga Academic Gymnasium, to determine the number of dissertations according to scientific fields, and to record all types of paratext.
4. To study and describe the main texts of the dissertations in terms of form and content, to analyse their stylistics and textual peculiarities.
5. To describe and evaluate the paratexts found in the dissertations in terms of form and content, to examine their functions and application, highlighting their artistic quality in the analysis of language and style features.
6. Using a descriptive method, to examine the types of paratexts and their elements found in the dissertations, to identify the presence of classical heritage in dissertation paratexts and to analyse their expression.
7. Using the biographical method, to clarify the life stories of the professors and students of the Riga Academic Gymnasium to assess their contribution to the promotion of academic and intellectual life in Riga.
8. To carry out a high-quality translation into Latvian of the main text and paratext fragments necessary for the implementation of the objectives.

The result of the doctoral thesis is a study of dissertations from the Riga Academic Gymnasium with a specific structure consisting of a main text and a paratext, as a special part of Neo-Latin literature with cultural, historical and literary value. These texts, as original and direct evidence of the cultural environment of Livonia, especially 17th-century Riga, provide insight into the branching of the Latin literary tradition, into the development of education and scientific thought, as well as into the social ties of the educated society in Riga at the respective period.

Research methods used in the doctoral thesis

To achieve the goal of the doctoral thesis and fulfil the set objectives, statistical method was used to determine the size of the Riga Academic Gymnasium dissertation corpus, specifying the number of dissertations according to scientific fields, authors, presence of paratext, etc. When analysing the structure of these texts in the context of European dissertation tradition, a historical comparative method is used; case studies are used to examine the main text of specific natural science dissertations and their authors' approach to research in the relevant field; this method is also used to reveal the role of patronage and personalities in the history of the gymnasium's activities; biographical and historical descriptive methods are used as auxiliary methods in the study of individual aspects of the topic with the aim of establishing facts about Riga officials, the teaching staff and students of the gymnasium. Based on knowledge of Latin and Ancient Greek, the work also draws on the method of contextual analysis, which links the cultural and historical background to the linguistic and stylistic features of the text from the relevant period.

Approval of doctoral thesis results

The findings obtained in the doctoral thesis have been used in scientific papers at international and Latvian scientific conferences, in publications, and in scientific projects.

Papers at scientific conferences and seminars

- Berga, Renāte. (2025, April 24–26). *International Students of the Riga Academic Gymnasium (1631–1710)*. 16th Conference on Baltic Studies in Europe (CBSE) “Converging Paths: The Baltic Between East and West”. University of Cambridge, UK.
- Berga, Renāte. (2025, March 12). *Disertācija “Problemata quatuor physica” Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā (1633. gads) [Dissertation “Problemata quatuor physica” at the Riga Academic Gymnasium (1633)]*. 83rd International Scientific Conference of the UL. The University of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2025, January 30–31). *Aspects of Similarities and Differences between Early Modern Dissertations and Contemporary PhD theses*. International scientific conference *2nd Doctoral Conference New Perspectives in Humanities and Social Sciences*. Ljubljana, Slovenia.
- Berga, Renāte. (2024, October 17–19). *Ancient and Medieval Roots of the Early Modern Academic Dissertations*. International scientific conference *Colloquium Balticum Rigense. Naturalia et artificialia: valoda, teksts, kultūra*. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2023, April 27–28). *Intercultural Aspect of the 17th Century Riga Academic Gymnasium’s Educational Environment*. International scientific conference “ANTIQUITAS VIVA 2023: TIKŠANĀS VALODĀS, TEKSTOS, KULTŪRĀS”. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2023, May 18). *Neolatinitāte 17. gadsimta Rīgā: daži akadēmiskās okazionālās dzejas paraugi [Neolatinity in 17th century Riga: some examples of academic occasional poetry]*. Seminar “Sengrieķu, jaungrieķu un latīņu teksti latviešu valodā. *Semina translationis et interpretationis*” [“Ancient Greek, Modern Greek, and Latin texts in Latvian. *Semina translationis et interpretationis*”]. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2023, March 22). *Academic Environment in 17th century Riga*. International scientific conference *Academic Vilnius: culture of theses in the 16th–18th c.* Vilnius, Lithuania.
- Berga, Renāte. (2022, September 22–23). *Riga Academic Gymnasium (1631–1710) Dissertations and European Tradition*. International Research Conference Francysk Skaryna and the Renaissance Book Culture. The Faculty of Communication at Vilnius University, The Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences. Vilnius, Lithuania.

- Berga, Renāte. (2022, March 3). *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas (1631–1710) disertācijas agrīno jauno laiku Eiropas tradīcijas kontekstā* [The Riga Academic Gymnasium (1631–1710) dissertations in the context of early modern European traditions]. 80th International Scientific Conference of the UL. The University of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2021, January 29) 17. gs. Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņu disertācijas kā izglītības vēstures izpētes avots [17th century dissertations by students of the Riga Academic Gymnasium as a source for researching the history of education]. Scientific conference of the Daugavpils University “XXXI Zinātniskie lasījumi”. The Daugavpils University. Daugavpils, Latvia.
- Berga, Renāte. (2020, October 16). *Agrīno jauno laiku disertāciju tradīcija Rīgā: ieskats 17. gs. latīņu tekstos* [The tradition of early modern dissertations in Riga: an insight into 17th century Latin texts]. International young researchers’ conference. The University of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2020, February 27). *17.gadsimta Rīgas studentu apsveikumu dzeja kā jaunlatīņu literatūras paraugs* [17th century Riga student congratulatory poetry as an example of Neo-Latin literature]. 78th Conference of the UL. The University of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2019, October 3–4). *Students’ Dissertations at Riga Academic Gymnasium in the 17th Century: Unity of Form*. 6. International Biennial Conference on Classical Philology “Antiquitas viva 2019: ΚΙΝΗΣΙΣ”. The University of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2019, April 10–14). *Deconstructing the Early Modern Dissertations of 17th Century Riga Academic Gymnasium: Text and Paratext*. International scientific seminar “Seventh Annual Neo-Latin Symposium”. The Centre for Neo-Latin Studies at University College Cork. Cork, Ireland.
- Berga, Renāte. (2016, November 24–25). *Hermanis Samsons un Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas* [Hermanis Samsons and Riga Academic Gymnasium dissertations]. International scientific conference “Grāmata un sabiedrība Latvijā līdz 1945. gadam” [“Books and Society in Latvia until 1945”]. National Library of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2011, September 29 – October 1) *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņa sacerējums par sieviešu izglītošanas nepieciešamību. 1705. gads* [Essay by a Student of Riga Academic Gymnasium on the Need to Educate Women. 1705]. International scientific conference “Dzimums, literārā konvencija un jaunrade” [“Gender, Literary Convention, and Creativity”]. The University of Latvia. Rīga, Latvia.
- Berga, Renāte. (2008, September 10–12). *Theses of Riga Gymnasium’s Graduates (17th century)*. A Nordic Conference on International Print Culture “Published Words, Public Pages”. Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP). Copenhagen, Denmark.

Conference abstracts

- Berga, Renāte. *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas (1631–1710) disertācijas agrīno jauno laiku Eiropas tradīcijas kontekstā* [The Riga Academic Gymnasium (1631–1710) dissertations in the context of early modern European traditions]. From: Valodniecība. Literatūrzinātne. Folkloristika: Latvijas Universitātes 80. starptautiskā zinātniskā konference: referātu tēzes [Linguistics. Literary studies. Folklore studies: 80th International Scientific Conference of the University of Latvia: abstracts]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2022. p. 72–74.
- Berga, Renāte. *Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas audzēkņa sacerējums par sieviešu izglītošanas nepieciešamību. 1705. Gads* [Essay by a Student of Riga Academic Gymnasium on the Need to Educate Women. 1705]. From: “Dzimums, literārā konvencija un jaunrade” [“Gender, Literary Convention, and Creativity”]. International scientific conference. Rīga, The University of Latvia, 2011, September 29 – October 1, p. 11–12.

Scientific publications

- Berga, Renāte. *Amore et studio elucidandae veritatis*: agrīno jauno laiku disertāciju tradīcijas saknes Eiropā [Amore et studio elucidandae veritatis: roots of early modern dissertations’ tradition in Europe]. In: LNB Zinātniskie raksti. 17. sējums. Rīga: Latvijas Nacionālā bibliotēka (**submitted for publication**).
- Berga, Renāte. Intercultural Aspect of the 17th Century Riga Academic Gymnasium’s Educational Environment. In: Antiquitas viva. Studia classica 7 [vol.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds (**submitted for publication**).
- Berga, Renāte. Students’ Dissertations at Riga Academic Gymnasium in the 17th Century: Unity of Form. In: Antiquitas viva. Studia classica 6 [vol.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds (**submitted for publication**).
- Berga, Renāte. Ad maiorem Dei gloriam: Riga Jesuit College (1583–1621) and its Neo-Latin Documentary Heritage. In: Proceedings of the conference Riga Literata: Humanism and Neo-Latin on the North-East Frontier of Respublica Literaria. Rīga: Studia Humanitatis, (**submitted for publication**).
- Berga, Renāte. Hermanis Samsons un Rīgas Akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas [Hermanis Samsons and Riga Academic Gymnasium dissertations]. Antiquitas viva. Studia classica 5.[sēj.]. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019. p. 162–170 DOI: <http://doi.org/10.22364/av5.14>.
- Berga, Renāte. *Rīgas akadēmiskās ģimnāzijas disertācijas (17.–18. gadsimta sākums)* [Dissertations of the Riga Academic Gymnasium (17th–early 18th century)]. Latvijas Nacionālās bibliotēkas Zinātniskie raksti 2. (XXII) sējums. Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2013. Collection of online articles. p. 4–13.

Berga, Renāte. *Mecenātei Katarīnai Hintelmani veltītie sacerējumi Rīgas Akadēmiskajā ģimnāzijā (17. gs. beigās – 18. gs. sākums) [Compositions dedicated to patron Catharina Hintelmann) at the Riga Academic Gymnasium (late 17th century – early 18th century).]* Rīgas Domskola un izglītības pirmsākumi Baltijā: starptautiskas konferences zinātnisko rakstu krājums [Riga Cathedral School and the Beginnings of Education in the Baltics: Collection of Scientific Papers from an International Conference]: Rīga, 2011, December 2–3. Compiled by Aīda Krūze, Iveta Ķestere, Alīda Zigmunde. Rīga: RaKa, 2011. p.131–140.

Participation in teaching the lecture course “Humanist Texts in the Baltics” for 1st and 2nd year students of the Master’s study program in Classical Philology at the University of Latvia, Faculty of Humanities, creating lecture materials on Neo-Latin literature, including dissertations from the Riga Academic Gymnasium, incorporating findings approved during the course of the doctoral thesis.

The dissertations of the Riga Academic Gymnasium, together with other early printed works in Neo-Latin, are exhibited in the collection of the National Library of Latvia (LNB) and included in the exhibition catalogue:

Rīga Literata. Rīgas humānisti un neolatinitāte: Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājuma izlase: izstādes katalogs [Riga Literata. Riga Humanists and Neolatinity: Selected Works from the Collection of the National Library of Latvia: Exhibition Catalogue]/ selection and content: Renāte Berga, Toms Herings, Ojārs Lāms; translations: Ojārs Lāms; artist Pēteris Tenisons. Rīga: Collegium Humanitatis, 2022.

Entries have been developed in the National Encyclopedia

Renāte Berga. *Rīgas Akadēmiskā ģimnāzija [Riga Academic Gymnasium]*

<https://enciklopedija.lv/skirklis/183331-R%C4%ABgas-Akad%C4%93misk%C4%81-%C4%A3imn%C4%81zija>

[viewed on 23.08.2023.]

Renāte Berga, Uģis Sildegs. *Hermans Samsons.*

<https://enciklopedija.lv/skirklis/197627-Hermans-Samsons>

[viewed on 5.03.2024.]

Renāte Berga. *Johans Brēvers.*

<https://enciklopedija.lv/skirklis/197608-Johans-Br%C4%93vers>

[viewed on 5.03.2024.]

Scope and structure of the doctoral thesis

The thesis consists of seven chapters. The first chapter reviews scientific literature related to the topic, reflecting both Latvian and foreign researchers' work. This chapter also provides an overview of the history of research on the topic and highlights the most significant scientific studies used in the doctoral thesis.

The second chapter provides an overview of the history of the early modern dissertation tradition in Europe, emphasizing the origins and development of this phenomenon in Europe in the early modern period.

The third chapter includes a cultural and historical overview of the educational environment in Riga in the early modern period, as well as a broader look at the socio-cultural space in which the need arose for a new type of educational institution, such as the Riga Academic Gymnasium. It also examines the circumstances surrounding the founding of the gymnasium, the school itself as the centre and driving force of academic life in Riga, and its structure. Using case study methodology, the support of patroness Catharina Hintelmann (birth name *Lemchen, Catharina*, 1588–1666) in restoring the gymnasium's activities and her role as a benevolent figure in texts written by students of the Riga Academic Gymnasium.

The fourth chapter provides a detailed record of the sources used in the doctoral thesis, defining the corpus of texts studied, the location of the copies, their individual characteristics and state of preservation. These early prints are described in the context of the history of Latvian book publishing, examining the circumstances of their creation and typographical features.

The fifth chapter provides an in-depth study and analysis of the main texts of the doctoral thesis, examining both the scientific fields represented by these texts and their stylistics. As already mentioned, the dissertations were considered to be exercises in Latin for students, but some of them also contain scientific innovations and new social ideas. The texts of the dissertations are a valuable source for obtaining new information on the history of education, culture, and science.

The sixth chapter provides a brief overview of the theoretical discourse on paratext. It goes on to detail the structure of dissertations at Riga Academic Gymnasium, defining paratextual elements (title page, dedications, occasional poetry) and performing a quantitative and qualitative analysis of them within the corpus of texts under study.

The two subsections of Chapter 7 analyse the role and contribution of gymnasium professors and students in the development of the educational environment in Riga and in broader cultural and historical processes in Livonia. The biographical information of several individuals has been updated and, in some cases, clarified.

Two appendices are attached to the doctoral thesis. The first is a detailed bibliographic index of sources used in the doctoral thesis, which also includes links to digital copies of the works, if available. The appendix helps to accurately identify each specific dissertation referenced in the doctoral thesis. The second appendix contains visual material intended to provide an insight into the typographical design of early modern dissertations, their informatively rich title pages, in some cases, the ornaments and vignettes found in them, to reflect individual examples of occasional poetry and elements specific to the typographical design of early prints.

1. THEORETICAL BACKGROUND OF THE STUDY

The roots of the dissertation tradition can be found in ancient culture, and it developed during the Middle Ages until it became an integral part of academic life in subsequent centuries. Pupils and students actively learned the art of disputation throughout the educational process, both by participating themselves and by listening to disputes in lecture halls. Since the university system began to develop in Europe in the 13th century, students learned to argue and discuss various issues related to the sciences with the aim of getting closer to the essence of the issue, the truth, or to practice the use of language and methods of argumentation. Starting in the 19th century, this method was no longer considered appropriate, which marked a change in the education program. It began to change in line with the more utilitarian needs of society, with Latin and the disputation method losing their relevance (Hörstedt 2018, p. 290). Similarly, during this century, the requirement for flawless spoken Latin disappeared, and such dissertations were therefore considered unnecessary. However, Latin continued to be taught as a subject.

Early modern dissertations possess literary value thanks to their unique style and the presence of poetic texts. It has been found that these printed works have a stable structure consisting of a paratext – main text – paratext.³ The first element of the paratext is an informatively rich title page, followed in most cases by a student's address or dedication⁴ to the persons to whom the dissertation is dedicated. The main text is followed by a conclusion section, which may be arranged in the form of questions and answers, theses or conclusions. An important group of paratext is occasional poetry, which is printed at the end of the dissertation. These are congratulatory poems dedicated to the student by his fellow students or, in rare cases, by his teachers in connection with the writing of the dissertation. In addition, the poems themselves may contain a separate

³ According to researchers' observations, this structure is characteristic of early modern dissertations, for example, the texts of the Gustav Academy dissertation corpus (Kriisa 2018, p. 151).

⁴ The following explanation of the term "dedication" can be found: 1. A gift or dedication of an article or book. 2. In ancient Rome – the consecration of a temple (*Ilustrētā svešvārdū vārdnīca* 2019, p. 148). In early modern academic dissertations, it is a widespread type of paratext. This term comes from the Latin verb *dedicare*, meaning "to dedicate." With its help, the respondent expresses gratitude to teachers, city council members, pastors, patrons and benefactors – parents, merchants, craftsmen, as well as fellow students and friends for their support in the learning process, thus revealing the relationship between client and patron, as well as the social networks that existed in the academic and cultural life of the city or even the region.

paratext in which the authors of the poems address the recipient. By analysing the paratext of the aforementioned printed work, it is possible to obtain new information and facts about 17th-century Riga teaching staff and educational environment, to discover kinship, friendship, and patron-client ties, as well as, for example, to resolve the complex issue of dissertation authorship, because only in rare cases was the student – respondent (from the Latin *respondens*)⁵ the author of the text; most often, the main creator of the text was the dissertation supervisor – president (from the Latin *praeses*)⁶.

Scientific literature suggests that dissertations and their paratexts should be evaluated not only as sources of history, science, or (cultural) history of specific educational institutions, but should be examined in particular for their unique form as a literary phenomenon (*Gindhart et al.* 2010, p. [1]).

The sources of the doctoral thesis have not yet been studied either as a corpus or as a legacy of Neo-Latin literature, but they provide evidence of the level and processes of education, the beginnings of scientific research in various fields of knowledge, and the peculiar academic communication in intellectual circles during that particular period. These dissertations are specific material that shows how ideas from the European religious, intellectual and scientific environment entered and were applied in Riga at that time. Similarly, the occasional poetry based on the aforementioned ancient literary tradition demonstrates the students' skills and level of preparedness in the use of classical verse forms and rhetorical techniques.

⁵ The term comes from the Latin verb *respondere* – to respond. In Latvian explanatory dictionaries, the term “respondent” is explained as follows: “A person who answers questionnaire questions, gives an interview or provides information for scientific research. Depending on the nature of the study or interview, the respondent may be a patient, client, informant, conversation participant (partner), etc.” Source: “Terminu un svešvārdu skaidrojošā vārdnīca” (letonika.lv) [Viewed on 23.04.2021]. A person who provides information in response to a question (in an interview or survey). Source: <https://tezaurs.lv/respondents> [Viewed on 23.04.2021.]. In early modern dissertations – a student who participates in a disputation as part of the learning process and is the author of the printed dissertation text or, in collaboration with the president, is its co-author.

⁶ The term comes from the Latin noun *praeses* – one who sits in front; defender; leader; head of state; head of an organization. In early modern dissertations – a teacher who leads a disputation. His task is to moderate the oral presentation of the dissertation, ensure that the discussion does not turn into an argument, clarify answers, and assess the validity of any criticism of the arguments. He is often also the author of the printed text of the dissertation.

2. SOURCES OF THE DOCTORAL THESIS

The empirical basis of the doctoral thesis consists of Latin dissertations from the Riga Academic Gymnasium – early prints created during the educational institution's operation from 1631 to 1710. During the course of the research, 130 editions of dissertations have been identified that have survived to the present day. Most of them are stored in Latvian early print collections, but previously unknown editions and copies have also been found in libraries in Estonia, Germany, Sweden, Italy and France. The total number of pages of the material studied is 1234. This number also includes occasional poetry published in 50 editions. Each publication usually contains no more than 4 poems, most often 1–2. The total volume of poetry examined is 880 lines of elegiac couplets, 479 lines of hexameter, 72 lines of Sapphic stanzas, 45 lines of Catullus's hendecasyllables, 9 lines of choriambic pentameter, and 132 lines without meter. Two samples are written in German, one of which is a sonnet.

It is clear that some of the dissertations written at the Riga Academic Gymnasium have been lost over the centuries. It is impossible to estimate the volume of lost texts, but evidence of several of them has been preserved in reference literature, for example, in the biobibliographical index *Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten- Lexikon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland / von J.F. von Recke und C.E. Napiersky ; Nachträge und Fortsetzungen unter Mitwirkung von C.E. Napiersky ; bearbeitet von Theodor Beise*. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn, 1827–1832.

3. KEY CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

The aim of the doctoral thesis – to study and reveal the dissertations written at the Riga Academic Gymnasium as part of the intellectual and Latin literary heritage of the 17th century by examining the literary value of these texts and assessing their cultural and historical significance – has been achieved by completing the objectives set for the doctoral thesis.

The relevance of this research is evidenced by the fact that already at the end of the 20th century, but especially in the 21st century, there has been a clear increase in researchers' interest in early modern dissertations – several authoritative studies have been published on the tradition itself, its origins and transformation, and specific dissertation collections, as well as collections of articles following international conferences, which summarize the latest research on this topic. However, the 17th-century heritage of Neo-Latin literature as a unified corpus of Riga Academic Gymnasium, which is part of this tradition, has not yet been studied.

These dissertations stored in Latvian archives of early prints are bibliographed in detail, but since early prints printed in Riga are also stored in other countries, a search of foreign library electronic catalogues has been carried out, resulting in the discovery of 12 previously unknown dissertation publications. Thus, the total corpus of sources studied in the doctoral thesis consists of 130 dissertation editions from the Riga Academic Gymnasium.

After the Reformation, the humanistic education provided at Riga Cathedral (Dome) School promoted the spread of European cultural identity in Livonia. A large number of Dome School graduates went on to study at European Lutheran universities, where applicants were required to meet increasingly high educational standards that the Dome School was no longer able to achieve. Various historical circumstances and conditions had prevented the establishment of a higher educational institution in Riga until 1631, when, with the support of the Swedish government, the superintendent of Vidzeme, Hermann Samson (*Samson, Hermann, 1579–1643*), succeeded in opening the Riga Academic Gymnasium. Initially, only theology and philosophy were taught at the gymnasium, but in 1640 a law faculty was also established. The use of disputation as a teaching method and the importance of the Latin language in the educational process are also justified and emphasized in the statutes of the Riga Academic Gymnasium, which have been preserved in manuscript form from the year the school was founded (Article 3) and later printed with amendments in 1680 (Article 9), as well as in the instructions for gymnasium professors in 1697 (Article 13).

The analysis of the main texts of the publications under study shows that almost all of the main texts of dissertations supervised by professors contain references to ancient culture, mythology, and literature, which have served as a rich source of inspiration and examples. This is most evident in the texts supervised by professor Johann Brever (*Brever, Johann*, 1616–1700), who quotes Homer, Archimedes, Virgil, Ovid, and others. As a professor of philosophy and later history, he demonstrates a deep connection with the heritage of ancient culture and skilfully applies it.

Although only a few dissertations devoted to natural sciences have survived, they provide an important insight into the scientific thinking of the time and how it was implemented at the Riga Academic Gymnasium. It is believed that the text *De quantitate dierum*, written under the supervision of Johann Paul Möller (*Möller, Johann Paul*, 1648–1711), is the first in the Baltic Sea region to openly justify the heliocentric model of the world. It can be concluded that this text deserved attention already at the time of its publication, because, unlike most dissertations, seven copies of it have survived to this day in the collections of libraries in various countries. An analysis of the dissertation *Problemata quatuor physica* shows that its main text is structured according to a specific pattern, which in the understanding of that time could be called a scientific approach: each of the four problem questions is followed by the opinion of an authoritative person, then – empirical observations and a critical review of the views of contemporaries, and finally – rational conclusions on the specific issue. Thus, there is a desire here to move away from scholastic thinking and towards rationalism. This is also evident in approach of J. Brever, which rejects the significance of signs, prophecies, superstitions and dreams, which are discussed in the historical dissertations he supervised.

The classified and analysed dissertation paratext in the doctoral thesis indicates that the structure of these printed works is stable and, therefore, these texts fit into the overall tradition of early modern European dissertations. Although this conclusion may be considered predictable, it was necessary to prove it by characterizing the elements of the paratext quantitatively and qualitatively.

The structural analysis of the printed works examined is carried out sequentially, first focusing on the title page, thus the first paratextual element is the epigraph, which is present in 71% of cases. Its purpose is to invoke God and express hope for good luck. These invocations, whose roots can be traced back to the ancient world, contain lexemes that were associated with the sacred sphere in classical Latin, but in Neo-Latin literature they have been modified in accordance with the discourse of Christianity.

The following elements of the title page have also been lexically analysed, translated, and statistically summarized: reference to the field of the dissertation, the role of the president and respondent, the respondent's place

of origin, the place, date, and time of the disputation, and information about the publication of the dissertation.

A stable (present in 90% of publications) paratextual element is the dedication, which in all cases, as in dissertations from other countries, is printed on the back (*verso*) of the title page. This is a very important type of paratext, which reveals the respondent's relationship with his supporters and benefactors, thus confirming the social significance of the dissertation. Research into dedications has revealed the connection between both Riga residents and students who had moved to Riga and their hometowns, officials there, or male relatives who support the young man in his studies, thus this type of paratext records the social ties of students of the Riga Academic Gymnasium with relatives and/or supporters in Sweden, Courland and Semigallia, as well as in modern-day German and Polish cities.

Occasional poetry is a type of paratext that, according to the structure, is placed at the end of dissertations. In the texts under study, it is only included in the first phase of the gymnasium's activity (1631–1657). It has been calculated that this poetry, traditionally composed in honour of the respondent by his fellow students and, in rarer cases, by teaching staff, consists of 118 examples (1617 lines).

It was concluded that the paratext accompanying the poem also plays a significant role, expressing the poet's favourable attitude towards the respondent through the use of superlatives or adjectives that specifically convey this meaning. Abbreviations were very common in this type of paratext, which were deciphered and explained in the course of the study. This also made it possible to identify the mutual connections between the author of the poem and the respondent, which were most often friendship or kinship.

After reviewing the history of research on the Riga Academic Gymnasium, it has been determined that there is a lack of both historical sources and systematic and up-to-date research on education in Riga in the 17th century. In conducting this research, several documents related to the educational environment in Riga in the 17th century have been identified that have not yet been studied in detail, translated, or contextualized. These include the rules of the Riga Academic Gymnasium compiled in 1631 and their amendments, the invitation of Professor J. Brevier published in 1659, the Cathedral (Dome) School curriculum from 1680, as well as sources confirming the importance of C. Hintelmann's role as a patron, which have never been compiled and analysed before. This also suggests further research opportunities, for example, several dissertations by professors of the Riga Academic Gymnasium from their studies at European universities have been preserved, which would need to be content-analysed and compared with the dissertations supervised by these professors in Riga.

The dissertations and poetry texts of Riga Academic Gymnasium demonstrate the students' and professors' advanced skills in Latin and Ancient Greek, and their conscious interpretation of ancient cultural heritage, creating a significant and original corpus for interdisciplinary research in classical philology, as well as in the field of Latvian cultural and literary history. The compilation, systematization, and analysis of the sources used in the doctoral thesis have provided insight into the processes of the 17th-century educational environment in Riga, which was not limited to the Cathedral School. Thus, the researched sources of Neo-Latin literature and historical documents provide new information on the history of education in Riga, while helping to form a more complete understanding of social relations and developments in the academic environment, the connection with the dissertation tradition of European educational institutions, and, more broadly, the cultural history of Livonia during this period.

4. THESES PUT FORWARD FOR DEFENCE

1. The Riga Academic Gymnasium was able to provide an appropriate curriculum and educational activities so that its graduates could continue their studies at European universities. To achieve this, the gymnasium also organized debates based on previously printed dissertation texts. The collection of 130 publications is the only surviving literary heritage from the territory of modern Latvia that fits into the tradition of early modern dissertations, and it has not yet been researched and recognized as a corpus.
2. Applying French literary scholar J. Genette's theoretically grounded division of printed works into text and paratext, this doctoral thesis provides a detailed examination of the main text of the dissertations of the Riga Academic Gymnasium and the paratext they contain. The research process has revealed that the structure of the printed works under analysis corresponds to the structure of dissertations produced by Protestant gymnasiums and universities in early modern Europe. It is also evident that this structure remained unchanged throughout the entire period of the educational institution's operation. In some cases, one of the paratext elements may be missing, but the order of their arrangement has remained stable. This layout corresponds to that observed in most early modern dissertation title pages printed elsewhere in Europe and points to the tradition of the external form of these texts.
3. Although the Latin used in early modern texts can be more accurately defined as Neo-Latin, the authors of dissertations have focused on adherence to the grammatical norms of classical Latin, which was probably determined by the then recent tradition of humanism and its principle *ad fontes* / "to the sources". However, the peculiarities characteristic of Neo-Latin literature are visible and are mainly manifested in the field of lexis.
4. A wide range of written sources has been used in the preparation of the texts of dissertations, the professors and, to a certain extent, students work with literary and (proto)scientific texts that originated in the ancient world and likewise the range of authors used also includes early Christians, medieval, Renaissance, humanist and contemporary early modern authors representing a wide area of Europe, with whom the teachers of the gymnasium were even personally acquainted. This confirms the creative approach of representatives of Riga's intellectual circles in transferring the expressions of classical authors into the context of Christianity, as well as their ability and opportunity to integrate into the latest European scientific life. Although quotations from ancient authors or reworkings of their statements are often

- recorded without reference to the original, statistical methods have shown that the most frequently used author was Aristotle, who and whose works are mentioned in 82 dissertations.
5. The main texts contain several languages, with German being the most prevalent. These are mostly individual lexemes, but in some cases also longer text fragments. Elements of Ancient Greek and Ancient Hebrew have also been identified in the text. No lexemes from Latvian or other languages have been found in the main texts of the dissertations.
 6. It has been concluded that the authors of the main texts have focused on a general intellectual audience rather than the local socio-cultural context, avoiding any mention or use of local and contemporary realities. Thus, they demonstrate a cosmopolitan outlook, where Protestant Christian identity becomes the main criterion of belonging, contrasting themselves not with local “others” but with “non-Christians” (Latin – *ethnici*) in general, thus revealing a universal, Christianity-based worldview.
 7. An analysis of the titles of dissertations from the Riga Academic Gymnasium and a comparison with the titles of early modern dissertations printed elsewhere in Europe leads to the conclusion that the texts produced in Riga largely fit into the common field of scientific and intellectual topics which was relevant in Protestant gymnasiums and universities in Europe.
 8. Since the boundaries of modern disciplines (e.g., physics, ethics, mathematics) do not coincide with the boundaries of disciplines in the early modern period, this doctoral thesis has chosen to group dissertation topics according to the scientific field of the supervising professor. As a result, the thematic proportions of the corpus under study are as follows: philosophy, logic, and rhetoric – 78 publications (60%); theology – 35 publications (27%); natural sciences, ethics and physics – 9 publications (7%); history – 6 publications (5%); law – 2 publications (1%). It has been concluded that this picture is comparable to the thematic proportions of dissertations at Swedish high schools and universities. Since there is no equivalent quantitative analysis of dissertation topics from other regions or educational institutions, based on the Swedish example, it is possible to argue that, similar to the dissertation titles discussed in Chapter 5, this aspect also confirms the inclusion of texts written in Riga in the overall tradition of dissertations at Protestant educational institutions in the early modern period.
 9. When evaluating the main texts from a formal point of view, it can be concluded that stylistic figures are not widely used in them; it can be said that their language is practical. However, since the texts supervised by H. Samson are directed against religious opponents, their expression is dynamic, often resembling a sermon, and the authors’ desire to influence the listener is evident, with arguments and quotations from the Holy Scriptures interspersed with exclamations and disparagement of religious opponents. In

some cases, exclamations are found in J. Brever's texts, while the main text of the dissertations supervised by other professors is stylistically neutral. Speaking specifically about theological dissertations, it is important to emphasize the wide range of religious opponents addressed, alongside other 17th-century theological writings from Riga, these dissertations are important evidence of how Riga theologians actively aligned themselves with Swedish orthodox Lutheranism.

10. 38% of the texts examined contain occasional poetry, which is permeated by the influence of classical heritage in terms of both form and content. This is evidenced by the use of classical verse forms – elegiac couplets, hexameter, Sapphic stanzas, Catullus's eleven-syllable lines, and choriamb. The content of the poetry contains allusions to the ancient world, both by directly naming realities and motifs, and by using concepts that originated in it, such as the connection between *nomen* and *omen*.
11. An in-depth analysis of the dissertations' paratext has led to the conclusion that Riga Academic Gymnasium was attended not only by residents of Riga and Livonia, but also by young men from a wider geographical area – from present-day Germany and Poland, as well as from what was then Prussia, Silesia and Transylvania. By identifying individuals and compiling information in biographical lexicons, the further studies of Riga Academic Gymnasium graduates at higher education institutions have been analysed, revealing a marked interest in studying across a wide area of Europe – from Uppsala in Sweden to the south of France.
12. The biographies of professors and students at Riga Academic Gymnasium show how these individuals had strong ties to European intellectual centres. It can be concluded that the level of the gymnasium as an educational institution met the needs of the time, as it has been observed that students educated at gymnasium, having received an education at European universities, especially if they were scholarship holders of the Riga City Council, returned to Livonia and became councillors, lawyers, doctors, pastors, writers, and scientists.

REFERENCES

Sources

Leges gymnasii Rigensis 1631. LVVA, 673. f., 1. apr., 188. l.
Leges Gymnasii Rigensis. [Rīga]: [Heinrich Bessemesser], [1680].

Scientific literature

- Gindhart, Marion; Kundert, Ursula (Eds.). *Disputatio, 1200-1800: Form, Funktion und Wirkung eines Leitmediums universitärer Wissenskultur*. Berlin: De Gruyter, 2010.
- Helander, Hans. *Neo-Latin Literature in Sweden in the Period 1620–1720: Stylistics, Vocabulary and Characteristic Ideas*. Uppsala: Uppsala Universitet, 2004.
- Hörstedt, Axel. *Latin Dissertations and Disputations in the Early Modern Swedish Gymnasium: A Study of a Latin School Tradition c. 1620 – c. 1820*. Ph.D. Dissertation, Göteborgs universitet, Göteborg, 2018.
- IJsewijn, Josef. *Companion to Neo-Latin Studies*. Leuven University Press, 1990. Vol. 1.
- Kriisa, Kaidi. *Multilingual practices in the early modern Academia Dorpatensis (1632–1710)*. Tartu: University of Tartu Press, 2018.
- Livländische Schulblätter: zum Besten einiger abgebrannten Schulen in den Vorstädten von Riga*. Riga: [publisher unknown], 1814.
- Sellberg, Erland. Disputations and Dissertations. In: *Early modern academic culture. Stockholm: Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*, [2019]. Pp. 73–74.
- Weijers, Olga. *In Search of the Truth. A History of Disputation Techniques from Antiquity to Early Modern Times*. Turnhout: Brepols, 2013.

Reference literature

Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Rīga: Avots, 2019.

ACKNOWLEDGEMENTS

This doctoral thesis is dedicated to my mother, as I am grateful to her and my grandmother for their constant interest and support in its creation, and most importantly, for the opportunity to work and write at weekends, as well as participate in conferences abroad, while they helped my partner look after our children. I would like to express my deep gratitude to my thesis supervisor, *Dr. philol.* Brigita Cirule, who has been my academic mother all this time, for her belief in my work, for her much-needed encouragement not to give up, for her valuable advice and corrections, and for always accepting me for who I am. The creation of this study has been greatly facilitated by the monumental foundation of Latvian national bibliography – “The Union Catalogue of Foreign Language Ancient Prints in Latvia, 1588-1830”, developed under the leadership of Silvija Šiško, for which I am also personally grateful to Silvija. My friend and colleague from Uppsala University Library, Peter Sjökvist, introduced me to A. Hersted’s research, which is important to the topic, and has always been very interested in the progress of my work.

I would like to thank the attentive and interested reviewers of my dissertation, especially Professor Ilze Rūmniece, who reviewed my work during my doctoral studies. I am grateful to Ilze Danusēviča, the Senior Expert at the Doctoral School, and Iveta Narodovska, the Secretary of the Promotion Council, for their easy, professional and supportive communication, as well as for the institutional support of the University of Latvia and the implementers of its doctoral grant projects for their professional, encouraging and understanding attitude, as well as for their complex work in implementing these projects.

My personal and heartfelt thanks go to each of my relatives, friends and colleagues who are celebrating the completion of this work with me!

